

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Concordia. Pia Et Vnanimi Consensv repetita Confessio
fidei & doctrinæ Electorum, Principvm Et Ordinvm Imperii,
atq[ue] eorundem Theologorum, qui Augustanam
Confessionem amplectuntur**

Lipsiæ, 1606

Decem Præcepta.

urn:nbn:de:hbz:466:1-35443

DECEM PRÆ- CEPTA.

I.

Non habebis Deos alienos coram me.

II.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, Quia non habebit Dominus Deus tuus infontem eam, qui assumerit nomen eius in vanum.

III.

Memento vt diem Sabbati sanctifices.

IIII.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.

V.

Non occides.

VI.

Non mœchaberis.

VII.

Non furtum facies.

VIII.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

IX.

Non concupisces domum proximi tui.

X.

Non desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

SE

SECUNDO, ARTICVLVS CHRISTIANAE FIDEL.

Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorē cœli & terræ. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum qui conceptus est de Spiritu sancto, natus e Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis. Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: Inde venturus est iudicare vivos & mortuos. Credo in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, Sanctorum communionem: remissionem peccatorum: carnis resurrectionem, & vitam æternam, Amen.

TERTIO, ORATIO, QUAM NOBIS CHRISTVS TRADIDIT IN EVANGELIO.

Pater noster, qui es in cœlis: Sanctificet nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo sic etiam in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne inducas nos in tentationem: sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum & potentia & gloria in secula seculorum, Amen.

HAEC sunt capita summè necessaria, quæ cuius Christianorum primò perdiscenda sunt, atq; ad verbum recitanda. Sunt autem ad hoc quotidie assuefaciendi pueri, vt quoties manè è stratis surrexerint, & ad capiendum cibum accesserint, & sub vesperam iterum dormitum ierint, memoriter recitent, neque ad cibum aut potum admittantur, nisi his omnibus antè diligenter recitatis. Non secus boni patrisfamilias officium herile exigit cum familia, nempe cum seruis & ancillis agere, neque quenquam in famulatio suo perferre, ista nescientem aut recusantem discere. Neq; enim vilo modo ferendū est, vt hominum aliquis vsq; adeò ferus sit & barbarus, qui hæc nolit discere, cū in hisce tribus partibus summam ac ruditer, & quoad eius fieri potuit, simplicissimè comprehesa sint omnia, quicquid passim in sacris literis longè lateq; tractamus. Etenim sancti Patres aut Apostoli (quicunq; tandem illi fuerint) huiusmodi compedio complexi sunt Christianorum doctrinam, vitam, artem, & sapientiam, qua de re loquantur & tractent, aut quid tandem id sit, quod exerceant.

Perceptis itaq; diligenter hisce tribus articulis, deinceps consentaneum est etiam nosse, quid de Sacramentis nostris dicendum aut sentiendū sit, quæ Christus ipse instituit, nempe de Baptismo, & de Corpore & sanguine Iesu Christi. Cum primis verò refert scire verba Matthæi ac Marci postremis capitibus Euangeliorum relata, quemadmodum Christus ex hoc mundo discedens, vltimo munere suos affecerit discipulos, eosdemq; à se donatos dimiserit.

DE BAPTISMO.

Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

C c

Qui

*Exercitium
Catechism.*

*Officium
patrisfamilias.*

*Autores
Catechism.*

Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

Tantum ex scriptura sacra de Baptismo simplicem Christianum nosse sufficit. Similiter & de secundo Sacramento paucis & simplicibus verbis, nempe ex Pauli prima ad Corinthios Epistola capite II.

DE COENA DOMINI.

Dominus noster IESVS CHRISTVS, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & deditq; discipulis suis & dixit: Accipite & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite, quotiescunque biberitis in meam commemorationem.

*Quinque
partes
Christiana
doctrina.*

Ita passim quinque partes esse videmus totius Christianæ doctrinæ, quas subinde exerceri, atq; ad verbum à pueris exigi & audiri oportet. Neq; enim est, quod speres, iuuenturè ex solis concionibus illa comprehensuram, aut sensibus & memoriæ reposituram. His ergo probè perspectis & cognitis, non incommode atq; intempestiuè aliquot etiam Psalmi & hymni in hoc formati & expositi, pponi possunt pueris, ut hęc priùs perceptis quasi roborentur & confirmentur: utq; hac ratione iuuentus scripturæ legendæ & exercendæ assuescat, ac quotidie maioribus incrementis aucta progrediatur. Sed non in hoc contenti esse debemus, ut

hæc tantùm verbotenus percipiantur ac recitentur, sed hoc etiã curæ tibi sit, vt iuuentus sedulò intersit concionibus, præsertim ijs temporibus, quæ exercendo Catechismo destinata suat, vt hæc exposita audiant & quid singula in se comprehendant, non oscitantes discant intelligere: aded vt promptè audita recitare calleant, & interrogati, scitè respondere queant, ne citra fructum ista pro concionibus doceantur. Eam enim ob rem nos hanc operam hoc diligentius sumimus, Catechismum subinde prædicantes, vt hæc iuuentuti diligenter inculcentur, nullò quidem orationis splendore aut apparatu rhetorico, neq; alto ingenij acumine, sed breuiter, & simplicissimè, vt hoc faciliùs & fideiùs dicta nostra percipiantur, & tenaciùs memoriæ infixæ hæreant. Quocirca supra memoratos articulos iam nunc singulatum tractandos in manus sumemus, atq; de ijs, quantum fieri poterit, & necessitas postulauerit, significantissimè verba faciemus.

P R Æ C E P T V M P R I M V M.

Non habebis Deos alienos coram me.

HOC est, me solum pro D E O tuo habebis ac coles. Quid verò hisce verbis sibi vult, ac quomodo hoc intelligendum est? Quid est habere Deum? aut quid est Deus? Responsio: Deus est & vocatur, de cuius bonitate, & potentia omnia bona certò tibi pollicearis, & ad quem quibuslibet aduersis rebus atque periculis ingruentibus confugas, vt D E V M habere nihil aliud sit, quàm illi ex toto corde fidere & credere, quemadmodum sæpenumero à me dictum est, quòd sola cordis fiducia D E V M pariter atque Idolum faciat & constituat. Quòd si fides & fiducia recta & sincera est, Deum

*Quid sit
Deus.*

rectum habebis : contrà, si falsa fuerit & mendax fiducia, etiam Deum tuum falsum & mendacem esse necesse est. Siquidem hæc duo, fides & Deus, una copulanda sunt. Iam in quacunq; re animi tui fiduciam & cor fixum habueris, hæc haud dubiè Deus tuus est.

Sensus huius præcepti.

Quare huius præcepti sensus hic est, ut veram cordis fidem atq; fiduciam exigat, à vero & unico Deo non aberrantem, sed illi soli constanter adhaerentem : a idem planè vult dicere : Hoc vide cures, ut me solum Deum tuum esse statuas, nec omninò extra me alium quærere coneris, hoc est, quarumcunq; rerum inopiam laboraueris, easdem de mea munificentia tibi pollicearis, & apud me quæras, volo. Ac ubicunq; pressus infortunio aduersa pateris, ad me protinus opem imploraturus confugito. Ego, ego, inquam, adfluente omnium rerum copia te implebo vberimè, atq; etiam periclitantem ex omnibus malis eripiam. Tantùm hoc caue sedulò, ne cor tuum vlli alteri apponas, nec ab eo pendeas, nec in eo conquiescas.

Crassior explicatio.

Hoc aliquantò planius ac rudiùs explicandum est, ut exemplis sumtis à contrario, rectius intelligatur quid hæc sibi velint. Equidem permultos viderelicet existimantes sese & Deum & omnia abundè habere, quando diuitijs abundant & opibus, quibus confidendo adeò insolenter intumescunt, adeò constanter & securè his fruuntur, ut neminis rationem aut respectum vllum habeant. Ecce, ij quoque Deum habent, sed cuius nomen est Mammona, hoc est, opes & pecunia, cui totius cordis adhærent fiducia, in quem omnem spei summam collocant, quiq; omnium communissimum in terris idolum est. Qui pecunia aut opibus largè instructus est, illere sua probè constabilita securum esse statuit, animo adeò læto atq; interrito, quasi in medio paradiso vitã agat omnium felicissimam. Contrà, qui opibus & pecunia caret, ille animi dubius est.

Mammonam pro Deo habere.

mnem spem abijcit, ac si nihil prorsus de vlllo Deo vel tantillum sibi constet. Etenim paucos admodum inuenias: qui sint bono animo, quiq; nihil tristestur aut conquerantur, si destituat eos Mammona. Hæc enim rer. pecuniariæ cura atq; cupiditas, humanam naturam ad sepulchrum vsq; indiuisè comitatur.

Ita quoq; qui spei aut fiduciæ suæ summam in hoc fructum habet, quod cæteros ingenio, eruditione, sapientia, potentia, fauore, multorum amicitia ac dignitate anteat, ille quoque Deum habet, sed non verum illum cœlestem & vnicum Deum. Hoc inde iterum haud difficulter perspicitur, quàm confidenter, securè & insolenter hisce rebus abundantes agere soleant: rursus quàm desperanter, quàm abiectè & humiliter, quibus hæc aut non adsunt, aut aliquando casu fortuito subtrahuntur. Quare iterum dico, quod vera huius particulæ interpretatio, Deum habere nihil aliud sit, quàm habere aliquid, cui cor humanum per omnia fidere soleat.

AD HÆC considera quæso, quæ nos rerum portenta, sub Papatu, horrenda cæcitate percussi admiserimus. Dolebat alicui denticulus: ille protinus ob honorem diuæ Apolloniæ voluntario ieiunio carnem suam macerabat. Quod si in metu erat, ne fortè possessio sua aliquando conflagraret incendio: protinus in Laurentij clientelam ac patrocinium semet tradebat. Metuebat aliquis contagium pestilentia: illico nuncupatis votis profectionem ad S. Sebastianum, aut Rochium instituebat: Et id genus portenta atq; abominations innumerabiles, quibus fiebat, vt quisque peculiarem diuum sibi colendum eligeret, ad quem pressus necessitate preces fundebat, eurrebatq;e. Huc pertinet etiam illi, qui omnem modum hisce in rebus excedunt, ac cum Diabolo fœdus ineunt, vt eos ampliter ditet, aut amicarum compotes faciat, aut pecus

*Fiducia
non in Deo,
sed rebus
alijs.*

*Alieni Dij
in Papatu.*

à contagione seruet incolume, aut rem perditam restituat: cuius generis sunt incantatores, venefici, & magicarum artium periti. Hi enim omnes cordis infiduciam aliò collocant, quàm in verum Deum, de quo nihil boni sibi persuadent, neq; apud illum querunt quicquam boni.

*Fiducia
erga Deum
exigitur in
primo præcepto.*

Ad hunc modum iam haud obscure intelligis, quid & quantum hoc præcepto exigatur, nimirum totum cor hominis, omnisq; erga Deum, & neminem alium fiducia. Quo pacto enim Deus haberi possit, ipse perfacile æstimare potes, quòd neq; digitis apprehendi, nec in marsupium vt moneta condi, nec in cistam vt vasa argentea concludi possit. Ita verò dicitur haberi & apprehendi Deus, quando corde apprehenditur, eiq; soli hominis animus constanti atq; inconcussa adhæret fiducia. Cæterum corde illi adhærere, nihil aliud est, quàm eidem per omnia fidere. Eam ob rem ab omnibus alijs, quæ extra illum sunt, nos conatur diuellere atq; abstrahere, & ad se solum, cum vnicum illud & immortale bonum sit, attrahere. Quasi ad hunc modum diceret: Quidquid antehac è diuorum favore ac benevolentia tibi prouenturum pollicitus es, aut si quam in Mammona, aut alijs rebus spem atq; fiduciam reposuisti, omne illud iam tibi certa persuasione de me pollicere, meq; eum esse haud dubitanter existimes, qui tibi laboranti opem laturus sit, teq; omnibus rebus amplissimè florentem & abundantem facturum.

*Quaratio
colendi Se-
rum De-
um.*

Ecce iam habes, quàm verus Dei honor sit, & cultus, gratus illi & acceptus, quemq; sub æternæ maledictionis pœna præstandum præcipit, nimirum, vt cor hominis nullam aliam consolationem, nullam aliam fiduciam sciat, quàm ipsum solum, neq; vilo pacto ab hoc se diuelli patiatur, sed potiùs de omnibus, quæ sub sole sunt, semel in periculum veniat, adeoq; ipsius vitæ citius iacturam faciat, quàm vt hunc Deum de-

ferat. Iam vicissim facile videbis ac iudicabis, quomodo mundus nihil aliud, quam falsum Dei cultū & idolatriam passim constituerit atque exerceat. Nulla enim vispiam fuit usque adeo effera & ferina hominum ratio, quæ non aliquem Dei cultum constituerit & seruauit. Omnes enim certatim eum Deum sibi commendandum delegerunt, ex quo aliquid emolumenti, opis atque solatii sperauerunt.

Inde videmus Gentiles, quorum prora ac puppijs (ut vulgato fertur prouerbio) in opulentia, dominatione, imperijs sira fuit, pro summo Deo cum primis coluisse suum Iouem. Porro alij, quorum scopus erant diuitiæ, tum prosper rerum successus, aut qui sectabantur voluptates & delicias, Herculem, Mercurium, Venerem, aliosque religiosè venerabantur. Mulieres verum ferentes Dianam seu Lucinam sibi pro numine vendicabant. Atque ita deinceps, quisque hunc sibi Deum venerandum proponebat, ad quem corde & animo ferebatur. Ita Gentilium quoque opinione Deum habere nihil aliud est, quam fidere & credere. In hoc tamen errant & falluntur, quod eorum fiducia falsa & mendax est: neque enim ad Deum verum recta tendit, aut ordinata est, extra quem pro certo constat, nullum alium Deum esse, neque in cælo, neque in terra. Quocirca gentes planè suam propriam & effictam persuasionem seu opinionem & somnium, quod de Deo conceperunt, pro idolo sibi met constituunt, spemque suam prorsus in merè nihilo habent repositam. Ea planè omnis Idolatriæ est ratio. Neque enim in hoc solum consistit, ut simulachrum aliquod erectum adoretur, sed in corde potissimum later, quod aliò intentum est, opem ac consolationem apud creaturas, diuos aut diabolos querens, Deum non curans, ac ne tantillum quidem benignitatis de illo sibi persuadens, quæ velit opitulari. Multò minus credit, Dei liberalitate & munificencia

*Gentium
multiplices
Dij.*

sibi contingere, quicquid bonarum rerum vspiam illi acciderit,

Falsus cultus Dei per operum merita, Missas &c.

Præter hæc alius adhuc superest falsus & erroneus Dei cultus, summam in sese complectens idolatriam, quam hæcenus strenuè exercuimus, & adhuc passim in mundo viget ac regnat, in quem omnes religiosorum ordines fundati sunt, quiq; solum attingit conscientiam, quæ auxilium, consolationem & salutem querit ex proprijs operibus, tantum sibi sumens, ve peruersè conetur & temerè, velit nolit Deus, in cælum perumpere, subducens secum rationem, quarum foundationum autor extiterit, quantum ieiunauerit, quot missarum myriadas lectitauerit, &c. spem suam in hoc reponens atq; ferociens, quasi nihil velit à Deo gratuito accipere, sed omnia suâ operâ ab ipso consequi, & abundanter promereri, non secus ac si Deus nobis cogatur obnoxius esse seruitio & debito, & nos illius elemus Domini. Quid hoc aliud est, quam ex Deo simulachrum, aut pomarium (quod amant) Deum facere, ac semetipsum pro Deo æstimare, in quo eius locum iustificere? sed hæc acutiora sunt, quam quæ pueris ac teneræ ætati proponenda sint.

Quæ à Deo certa fiducia expectanda.

Cæterùm hoc dictum sit simplicioribus, quò huius præcepti sensum probè notent, ac retineant, vt Deo soli iudamus, de eodem optima quæq; nobis pollicemur & expectemus, tanquam de eo, qui nobis det corpus, donet vitam, largiatur victus alimentam, offundat annonam, tribuat membrorum valeradinem, præret defensionem, conciliet pacem, ac reliqua rerum temporalium & sempiternarum necessaria suppediet. Adhæc, qui nos ab omnibus tueatur periculis & infortunio, & si quid aduersi nobis euenerit, à malis modoclementer seruet & potenter eripiat. Ita vt Deus (quæ admodum abundè dictum est) solus ille pro certo habendus sit, à cuius bonitate omnia consequimur.

tum cuius ope & opera ab omnibus malis eripimur. Atque hinc adeo est, ut mea fert opinio, quod nos Germani usque à maioribus nostris (præclarius profecto & pulchrius, quam vlla alia lingua) Deum (Gott) à bonitati vocabulo (Gut) sermone nobis vernaculo, vocamus, quippe, qui fons perennis sit, & perpetuo scaruriens, affluentissimis bonis exundans, & à quo omne, quicquid vspiam boni est & dicitur, emanat.

Nam, quanquam alioqui multis bonis cumulemur & afficiamur ab hominibus, omnia tamen à Deo data & concessa dicuntur, quæcunq; eius iussu & ordine vnde de qua, percipimus. Maiores enim nostri, & omnes, qui in Magistratu sunt, ad hæc quilibet erga proximum suum, hoc in mandatis à Deo acceperunt, ut omnis generis officia nobis ostendant & exhibeant, adeo, ut hæc non ab illis, sed per illos à Deo peculiariter accipiamus. Siquidem creaturæ tantum manus sunt, canales, media, & organa, quorum opera & adminiculo Deus omnia largitur hominibus. Quemadmodum matri dat vbera lacte sæcunda, quibus infans lactandus & alendus est, & campo suam segetem, & omnia fructuum genera, quibus vescimur, quorum nullum vlla creatura proprio conatu aut studio creare potest aut prodacere. Quapropter nemo conari debet, ut vel aliquid accipiat vel det, nisi à Deo præceptum fuerit, ut pro Dei munere cognoscatur, illiq; pro sua munificentia, prout hoc præceptum exigit, agatur gratia. Quamobrem & hæc mediâ, videlicet per creaturas bona percipiendi, non sunt respuenda, neq; temeraria præsumptione aliarum rationes & viæ inuestigandæ, quam Deus præcipit. Hoc enim non esset à Deo accipere, sed à se ipso querere.

Iam quisq; apud se exactam curam habeat, ut hoc præceptum ante omnia magnificiat, neq; iocum esse existimet. Perquire & expiscare ipse cor tuum diligen-

*A Deo omnia bona
provenire.*

*Qui ex alio
quam ex
solo Deo*

pendet, ha-
bet Deos
alienos.

tei, & haud dubiè inuenies, num ex solo Deo pende-
nec ne. Quòd si eiusmodi tibi est animus, qui mera bo-
na de diuinà bonitate persuadere ac polliceri sibi po-
rest, præcipuè veò tempore necessitatis & inopia,
hæc, qui omnia potest contemnere, quicquid non
Deus, non est quòd dubites, te habere Deum alium
verum & vnicum. Contrà, si ex aliò quopiam pende-
de quo plus boni & opis sperat, quàm ab ipso Deo se
consecuturum, nec ad illum confugit, sed potius aufi-
git rebus minimè secundis: certum est, te à Deo verum
alienum esse, & idolum aliud habere.

Commina-
tiones &
promissio-
nes addita
primo præ-
cepto.

Vt autem videamus, Dei voluntatem non esse,
hoc suum præceptum floccipendatur, sed certò tra-
tuatur, ipsum grauissimè huius præcepti autoritate
tueri velle, huic ipsi præcepto primùm terribiles &
horrendas minas adiecit, ac deinceps amabiles & con-
solatorias pollicitationes apposuit, quæ quoq; multo-
ties repetendæ, & iumentati etiam atq; etiam incul-
candæ sunt, vt hæc imis sensibus reconditas tandem
memori mente repeant.

PRIMI PRÆCEPTI APPEN-
DICIS EXPOSITIO.

Quia ego sum Dominus Deus tuus, forti-
zelotes, visitans iniquitatem patrum in
filios in tertiam & quartam generationem
eorum, qui me oderunt, & faciens misericor-
diam in millia his, qui diligunt me, & custo-
diunt præcepta mea.

Commina-
tio.

Quanquam verò hæc verba cõmuniter ad omnia
præcepta referenda sunt (vt infra audiemus)
ea tamen huic præcepto, quod aliorum omnium
caput est, peculiariter adiecta sunt, propterea, quòd
permagni admodum referat, hominem rectum habere

caput. Saluis enim rebus capitis, reliquam etiam vitam bene se habere necesse est, & contra. Tam verò ex his verbis perdisce, quàm implacabiliter Deus irascatur ijs, qui rei cuiuspiam extra ipsum confidunt: Et contra, quanta clementia & misericordia eos prosequatur, qui ei soli toto corde fidunt & credunt: adeò, vt iracundia sua nullum finem faciat scruendi in tertiam & quartam generationem, & rursus, vt sua clementia multis millibus benefacere non desinat: Ne tã securo ambulemus animo, nullam nostri aut harum rerum rationem habentes, quemadmodum impia illa, planeq; ferina corda cogitare consueuerunt, non ita multum referre, qua ratione vixerint. Eiusmodi Deus est, qui, si ab eo discèdatur, inultum id non patitur, neq; modum aut finem irascendi statuit, in quartam vsq; generationem, donec omnes funditus extirpentur. Quamobrem vult esse formidini, non contemtu aut ludibrio.

Hoc ipsum multis etiam historijs & illis memorabilibus abundè testatum fecit, cuius rei nobis passim Scriptura facit indicium, atq; etiamnum id ipsum in dies singulos quotidianis experimentis verissimum esse discimus. Siquidem iam inde ab initio omnem idolatriam funditus extirpauit, huiusq; gratia cum gentes, tum Iudæos, sicut adhuc hodie omnem falsum Dei cultum euertit, vt planè omnibus in ea permanentibus succumbendum sit. Quocirca, tametsi tam feroces & potentes inueniantur Sardanapali & Phalarides, qui ipsos Persas diuitijs superant, quibus securè freti parum curant, irascaturne an arrideat Deus, vt qui iram eius sustinere se posse confidant, tamen tandem perniciem non effugient, sed dicto citius & præter omnium expectationem cum tota sua pompa, cui fidebant perperam, pessum ibunt, velut omnes ceteros perijisse videmus, qui maiori freti potentia in vtramuis, quod a iunt, aurem dormiebant.

*Pœna non
seruantium
primum
preceptum.*

*Cur Deus
penas dif-
ferat.*

Et ob hos ipsos duros & præfractos homines, qui existimant, Deum, quia ad tempus conuiuet, eosque in curæ sua potentia frui permittit, vel ignarum plane existantiarum rerum, vel earum cura non affici, tanta necessitudine vitæ plectendi sæuitia, ut neque natorum natos obliuioni possit tradere, ut quisque hæc repetens animam tantam animi securitatem & contemptum emendet, & videat Deum non iocari. Nam illi ipsi sunt, quos punit & perstringit, ita inquit: Qui me oderunt, hoc est qui propria freti fiducia insolenter intumescunt atque ferociunt, qui, quicquid pro concione illis dicatur, audire recusant, qui correpti, ut priusquam obruantur supplicio, flagitiosam vitam emendent, in furorem abiecti vertuntur, ut ita omnibus modis iram Dei congrege promereantur. Quemadmodum hodie huius rei certissimum documentum in Episcopis & Principibus nostris experimur.

*Qui me o-
derunt.*

Promissio.

Porro autem, quando atrociores & terribiliores hæc sunt comminationes, tanto potentior est promissionum consolatio, nempe, quod Deus ijs, qui semet ei toto omni tradunt fiducia, misericordiam suam certo offerens fit, hoc est, omnis generis benefacta exhibiturus non tantum verò illis ipsis, sed ipsorum quoque natiua longa propagatione, in mille usque & iterum mille generationes. Hæc, inquam, commouere nos debent & impellere, ut totius cordis nostri cogitationem omnimoda fiducia in Deum iactemus, postulantes, ut omnium rerum & temporalium & immortalium fiamus compositores, quando summa maiestas Dei tanta tam benigne & clarum nobis offert, tam amanter prouocat, ad obedientiam pollicetur.

*Primum
præceptum
cum com-
minatione.*

Quare quisque Christianorum det operam, ut si hæc verba cordi sint, neque in eam opinionem veniat, existimet hæc dicta esse ab homine. Res tua agitur, mel enim hic de summa salutis tuæ periclitaberis,

aut perpetuò saluam, felicem & beatam vitam exigas, aut vt perpetuò damnatus Dei inclementia omnes calamitates & ærumnas ad inferos non dicendis cruciatibus torquendus exhaurias. Quid verò habebis amplius, aut plus etiã postulabis, quàm quòd tam amantertibi policeretur, nimirũ, se tuum esse velle cum omni rerum copia, se tui defensorem & auxiliatorem in aduersis futurum?

Sed, pro dolor, in hoc omnes fallimur, quòd mundus horum verborum nullum verum esse credit, neq; verba Dei esse existimat, videns eos, qui suam fiduciam in Deum, & non in Mammonam reiecerunt, omni miseriarum genere affectos vix vitam trahere, diabolo illis ipsis reluctante & obstante, vt nihil opum, nihil fauoris, nihil dignitatis vsquam consequantur, imò vitam ipsam agrè tueantur & obtineant. Contrà, illi, quorum summa spes atque fiducia est Mammon, ad amplissimos dignitatis gradus euecti in sublimi resident. imperio, potentia, fauore, dignitate & omni tranquillitate mundo venerandi atq; spectabiles. Eam ob rem talia verba memoriæ insigenda sunt, vt huic rerũ mundanarum larvæ atq; obtuitui opponantur: Neq; ignorandum est, hæc non posse mentiri aut fallere, sed esse & fore veracissima.

Iam verò paulisper retrouersa cogitatione repetetecum animo, aut alioqui perquire ab alijs, mihiq; responde, quidnam illi, quorum omnis conatus, studium, cura & diligentia tantum eò destinata fuere, vt immensas opes per fas atque nefas cumularent atq; reponerent, quidnam, inquam, illi tandem effecerint? Haud dubiè inuenies, eos omnem lusisse & laborem & operam. Aut quanquam inæstimandos thesauros multo sudore partos accumulauerint, ita tamen euanuisse eos ipsos vel cum puluisculo comperies, vt neq; ipsi vnquam ex tantis opibus vllam voluptatem percepe-

Et promissione insigenda animo.

Exempla eorum qui frustra opes congeserunt (uo) Et aliorum exitio.

int, neq; postea quidquam ad tertium hæredem penerit.

Harum rerum exempla abundè multa omnes fœditabunt historiæ, & hæc eadem à natu maioribus multarum rerum peritis audies, tantùm vide, vt eadem curam & rationem non leuem habere digneris.

Exemplum Saulis.

Pro certo sanè constat, Saulem regem fuisse amplissimum, ab ipso Deo in regni administrationem surgatum, vitæ non improbæ, sed iam consecutus imperium, cum à Deo suo declinasset animo, omnemq; fiduciam in potentia, corona, ac sceptro suo collocatam haberet, succumbendum ac pereundum illi eruditus, vnà cum rebus omnibus, quas possederat adeò vt neque liberorum suorum vllus superstes maneret.

Exemplum Davidis.

Contra David, infimæ fortunæ homo, erat abiectus & pastor, fugatus & passim actus insectationibus, vbiq; ferè de vita veniret in periculum, at amen à Saul impetu & insidijs tutò custodiebatur, inq; eius locum rex creabatur. Oportebat enim hæc verba manere vera fieri, posteaquam Deus mentiri nescit aut fallere. Tantùm vide, ne diabolus & mundus hac sua splendida facie, quæ quidam ad tempus durat, sed profectò vanior est atque incertior, tibi imponant.

Conclusio.

Quamobrem primi præcepti sensum exactè non intelligendum esse statuo, vt videamus, quàm demerere, nullo modo vanam animi præsumtionem, aut falsissimam erga aliam rem extra se fiduciam tolerare queat. Nemo quidquam tantopere à nobis postulat, quàm certam quandam & indubitatam omnium bonarum rerum se persuasionem. Ita, vt recta via porò progredieris rebus omnibus, quas Deus largiri nobis consuevit non aliter vtamur, atq; sutor quispiam acu, subula, & sutorio, ad conficiendum opus suum, quo con-

Et illa deponit. Aut quemadmodum hospites diuerso-
forio, vt de concessis opibus victum & amictum habe-
amus, prout diurni victus necessitas exegerit, quisq; in
suo statu, in quem diuina vocatione & ordine constitu-
tus est, nec quidquam rei nostrum Dominum aut ido-
lum esse permitramus. Et hæc de primo præcepto di-
cta sufficiant, quod verbis aliquantò superioribus expla-
nandum fuit, quando summa & caput totius pietatis
in eo vertatur, propterea quòd (vt prædictum) vbi cor-
di cum Deo bene conuenit, & hoc præceptum serua-
tum fuerit, cætera omnia aptè consequuntur.

PRÆCEPTVM II.

Non assumes nomen Domini Dei tui in
vanum.

Quemadmodum primo præcepto cor hominis
institutum est, & fidei ratio tradita, ita hoc se-
cundum foras nos producit, osq; ac linguam er-
ga Deum fingit ac format. Primum enim quod natum
è corde ebullit, & progreditur, seque ostendit, sermo
est. Itaq; quemadmodum supra respondendum docui,
quid sit habere Deum, ita quoque huius & aliorum
præceptorum omnium intelligentiam simpliciter
comprehendas atq; pronuncies necesse est.

Interrogatus ergo, quomodo secundum præceptū
intelligis, aut quid significat, Nomen Dei in vanum su-
mere, siue eo abuti? Responde ad hunc modum pau-
cissimis. Hoc est diuino abuti nomine, quando Dei no-
men quacunque ratione ad confirmanda mendacia,
aut alia id genus vitia atque flagitia tuenda vsurpa-
mus. Hinc tantum valet huius præcepti constitutio,
ne Dei nomen falsò citemus, aut in os sumamus, quan-
do cor longè aliter sibi conscium est, aut rem aliter
habere non ignorat, aut omninò aliter scire debebat.
Veluti ijs persapè solet contingere, qui lites in foro

*Primum
præceptum
erudit cor,
secundum
os & lin-
guam.*

*Abusus no-
minis di-
uini.*

& cu-

& curia sectantur & iudicia, & altera pars aliquid
fidè abiurat alteri. Neq; enim alia ratione nomine
perinde abutimur, quàm si eo ad mentiendum &
lendum turpiter abutamur. Et hic huius præcepti
sus fit facilimus & simplicissimus.

*Quàm Sa-
rius & sus
diuini no-
minis.*

Ex his omnibus quibus facile colligere potest, quod
ties & quàm multariam diuino nomine abutuntur
homines, tametsi omnes abusus perstringere impos-
sibile sit. Vt tamen hæc paucis expediamus, nominis
diuini abusus omnium maximè in negocijs consistit
causis secularibus, illis nimirum, quæ ad rem pecun-
ariam, opes aut honores pertineat. Siue illud prop-
riam fiat in contentione forensi, siue alibi, vbi iuramentum
diuini nominis adducto testimonio, per iuramentum, a
ipsa anima oppignoratur periurio. Cum primum ve-
hoc vehementer locum habet in re connubiali, vbi de
furtim contracto inter se matrimonio, tandem cum
ad iudices ventum est, datam fidem abiurat alteri
teri.

Omniùm verò maximè hic diuini nominis abusus
in rebus viget spiritualibus, quæ pertingunt conscien-
tiam, falsis doctoribus emergentibus, suarq; menda-
cium diuini verbi loco venditantibus.

Ecce omnibus hisce rationibus nihil aliud querunt
aut agunt homines, quàm vt semet diuini nomi-
nis prætextu exornent perfidè, prauo quodam com-
muni esse contendentes, siue illud in mundanis & ce-
lestialibus, siue in sublimioribus & sublimioribus
dei & doctrinæ negocijs fieri soleat. Iam in m-
tinentium numerum etiam blasphematores refe-
di sunt, non illi quidem crassi & impudentes, vt
noti omnibus, qui nullius prohibiti metu aut reuer-
entia, nomen Dei ore prorsus illoto, blasphemò &
caci, subinde conspurcant & contaminant (quod
blasphema impietas non in nostra, sed carnificis li-

emendanda est) verum etiam illi, qui veritatem & verbum Dei pro palam contumeliose lacerant, ac Diaboli verbum impudenter & impie esse confirmant, de quibus in presentia amplius verba facienda non sunt.

Discamus itaque hoc loco, diligenterque volentes animo, quantum interfit hoc preceptum servare aut transgredi, ut omni studio, diligentiaque caueamus vitemusque omnem sacratissimi nominis Dei abusum & contumeliam, tanquam peccatum omnium maximum & pessimum, quod externe designari potest. Nam tamen mentiri & fallere per se satis grande sit flagitium: multo tamen gravius illud reddunt, & maiori etiam cumulant flagitio, conantes illud defendere per iurium, ac turpiter mentiendo diuino nomine abutentes pro pretextu turpitudinis. Qua ratione fit, ut ex vnicuique mendacio periurij accessione cumulado, multiplicata pullulent mendacia.

Eam ob rem Deus huic quoque precepto suam comminationem annexit, cuius haec sunt verba: Nec enim habebit in fontem Dominus eum, qui assumerit nomen Domini Dei sui in vanum. Hoc est, nemo hoc impunè laturus est, sed poenas graues dabit blasphemiae. Quam enim inultum non patitur Deus, si quis cordis fiducia ab eo discedat: tam impunitum non sinet, si quis pro tuendis mendacijs falso usurpet nomen eius. Sed o Deum immortalem, quae tam execranda consuetudo diuinum nomen blasphemandi omnium hominum animos corripuit? Nam perinde pauci sunt, qui salutifero Dei nomine ad mendacia, vanitatem & omnem iniquitatem suam tuendam non abutuntur, quam illorum, qui solum ex animo Deo credunt fiduntque.

Siquidem illa praecleara virtus (si Christo placet) omnibus nobis natura insita est, ut is, qui aliquod admittit criminose flagitium, suam turpitudinem summa ope

*Quantum
referat hoc
preceptum
seruare.*

*Comminatio
addita
huic precepto.*

*Pretextu
nominis di-
uini tegi*

*plerunque
peccata.*

celare studeat, ne cuius oculis pateat, aut aliquis designati facinoris sibi sit conscius. Vsq; adeo enim dissolutum, aut sui negligentem & deplorata malitia & bitror esse neminem, qui perpetrati flagitij seclatiorum coram omnibus. Verum nemo non studeat peccata clanculum & subdolè, priusquam palam fiat, aut resuscitent homines. Tum si quis eam ob rem inuadit aut insinuletur facinoris, protinus nomen Dei patitur iniurijs, estq; obnoxium contumelijs. Hoc enim quicquid suæ culpæ prætextit, cogiturq; nomen illud omnibus modis venerandum è vitijs virtutes, ex ignominia gloriæ, è dedecore honores facere. Et hic est iam totius mundi communis quidam cursus, quo veluti quodam diluuiio omnes regiones orbis terrarum inundant. Hinc nostris meritis digna quoq; præmia capimus, & quod nostra blasphemia procacissimè quaerimus, hoc nobis plena manu offundatur, nempe pestilentia, motus bellici, annonæ caritas, incendia, aquarum inundationes, degeneres vxores & liberi, perfida familia, & id genus malorum examina innumerabilia. Vnde enim tantum calamitatum alioqui nobis eueniret? Adhuc bene magna gratia hæc est, quod terra nos ferat atq; nutriat.

Quamobrem summo studio inuentus eò perducenda est & assuefacienda sedulo, vt secundum hoc præceptum vnà cum primo reuerenter habeat, magniq; faciat, proq; transgressione protinus emendetur fertilibus, posito ante oculos præcepto, & subinde inculcato, vt ita pueri non tantum educeantur disciplina & verberibus, sed Dei quoq; metu & reuerentia coercentur.

*Quid sit abuti
nomine
diuino.*

Iam ergo intelligis, quid sit abuti diuino nomine (vt breuiter decurram per capita) quando aut simpliciter pro tuendo mendacio abutimur, aut aliud quippiam, quod non est, sub diuini nominis prætextu molimur, quo alterum fraudulenter circumducimus, aut illud blasphemando, execrando, maledicendo,

incatando, ignominiosè usurpamus. Breuiter, quacunq;
ratione eius adminiculo perpetrari possunt flagitia.

Ad hæc scitu quoque opus est, quomodo Dei nomine rectè utamur. Hisce enim verbis, quibus præcepit: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, etiam illud intelligendum nobis proponit, Dei nomine nos etiam rectè & vtiliter vti posse. Non enim aliam ob causam nobis reuelatū est, quam vt vtentibus subinde sit fructuosum & vtile. Inde hoc vltro euincitur, quòd cum hîc præcepto cautum sit, ne mentientes, aut alioqui flagitiosè delinquentes, sanctum Dei nomen prauè usurpemus, contra præceptum nobis esse arbitremur, vt eo ad confirmandam veritatem, ac reliquas actiones honestas utamur. Nempe, quando rectè iuramus, cum aut necessitas postulat, aut à nobis iurandum exigitur. Ita quoq;, quando rectè & sincerè docetur veritas Euangelij. Præterea, quando in necessitatibus nomen Dei imploramus, aut idem rebus secundis laudamus, & gratias agimus, &c. Quæ omnia summam comprehensa ac præcepta inueniuntur Psal. 50. Inuoca me in die tribulationis, eripiam te, & glorificabis me. Omnibus hisce rationibus verè & salubriter diuino nomine utimur, atque ita eius nomen sanctificatur, quemadmodum in oratione Dominica precamur.

Ita totam huius præcepti summam habes explicatam. Ex hac intelligentia haud difficulter ad quæstionem responderi potest, quæ multorum doctorum non vulgariter torsit & conturbauit ingenia, quam obrem in Euangelio nobis, ne iuremus, interdictum sit, cum pro certo constet, Christum, Paulum, aliosq;, Sanctos iurasse sæpenumero? Estq; breuiter hæc sententia: Equidem nullo modo nobis ad mala iurandum est, hoc est, ad mendacia, & vbi neq; vtile, neq; necesse est. Verum ad bonum & proximi vtilitatem licet nobis

*Quomodo
rectè utamur
nomine Dei*

An Christianis liceat iurare.

jurare. Est enim opus valde bonum, quo Deus laudatur, veritas & iustitia confirmatur, mendacium refellitur, homines dissidentes in concordiam rediguntur, obedientia exhibetur, & lites componuntur. Nam Deus ipse hinc interuenit, segregans iustitiam ab iniustitia ac bonos malosq; disiungens. Quod si alterutra pars malitiose periurat, iam iudicij sententia pronunciat est, quod poenam & supplicium periurij non sit effugitura. Et si fieret, vt ad tempus supplicij irrogatio protraheretur, nihil tamen illi cadet ex sententia, ita quicquid periurio lucri fecerunt, sub manibus sensim euanescat, nec vnquam ea re ex animo lati fruantur.

Pœna periurij.

Hoc ipsam ego non obscuris argumentis in benenultis expertus sum, qui, posteaquam connubij fidem promissam abiurarunt, nunquam vel horulam iucundam habuerunt, aut saltem dieculam incolumi iuuentutis valetudine, atq; ita pariter & corpore & animo, bonis etiam amissis, calamitose perierunt.

Pueri arcedendi à mendacijs & periurijs.

Quapropter etiam atq; etiam hortor & moneo, vt maturè pueros properemus monitis detertere, & verberibus compescere, ne assuescant mendacijs, potissimum verò, ne ad hæc confirmanda Dei nomen tentent & adducant. Vbi enim ea iurandi licentia pueris impune permittitur, nulla spes amplius superest vllius bonæ frugis ab illis expectandæ. Quemadmodum hodie videmus, vt ego existimem, mundum nunquam fuisse deteriolem, & perditis moribus corruptiolem quàm nunc est, quando ne facies quidem vllius Reipublicæ benè institutæ, nullum obedientiæ & fidei amplius superest vestigium, verùm omnia deploratissimis hominibus, qui nullo modo frenari aut cohercere possunt, & in quibus docendis & obiurgandis & oleum (quod aiunt) perijt & opera, omnia sunt refertissima. Quæ omnia diuinæ iræ & supplicij argumenta

sunt certissima, quo nos obruit propter procacem & temerariam huius præcepti transgressionem.

Secundò, vicissim eò allicendi & assuetiendi sunt pueri, vt Dei nomen reuerenter colant, & semper in ore habeant in omnibus, quicquid vsquam illis queat occurrere, aut accidere. Hic enim rectus nominis diuini cultus est, vt de eo omnem nobis omnium malorum leuationem & consolationem polliceamur, eamq; ob rem illum imploremus, ita vt cor prius (sicut supra diximus) per fidem Deo suum honorem tribuat, deinceps verò os honorifica confessione idem faciat.

*Ad quid
assueti-
endi.*

ATQVE hæc diuini nominis inuocandi consuetudo vehementer salutaris est & utilis, ac cum primis efficax aduersus diaboli insidias, quas semper nobis molitur improbus, omnes adoriendi & inuadendi occasiones venans & captans, quibus nos in peccatum & dedecus, in calamitates & ærumnas præcipitet. Sed perinuitus audit diuini nominis implorationem, neq; diu cunctatur aut cessat, vbicunq; ex animo sacratissimum Dei nomen inuocari perceperit. Et profectò multiplicibus & horrendis casibus atq; periculis sæpe numero ex improviso obrueremur, nisi Deus per nominis sui inuocationem, nobis in tempore ferret suppetias. Ipse proprijs experimentis hoc verissimum esse didici, non rarò improvisum & terribilem aliquem casum aut cladem, in ipsa nominis Dei inuocatione in melius fuisse commutatum, ac nihil damni dedisse. Vt Diabolo ægrè faceremus (inquam) hoc sacrum nomen semper in ore habendum esset, ne quemadmodum cupit, nocere nobis possit & incommodare.

*Inuocatio
nominis di-
uini.*

Eodem & conducit, si assuescamus quotidie nos & corpore & animo Deo commendare, inque eius tutelam ponere vxorem, liberos, familiam, & quidquid rerum possidemus, aduersus omnes casus & pericula.

*Quotidia-
na precati-
ones.*

Vnde etiã consecratio uentis, & gratiarũ actio, alia nocturnæ & matutinæ benedictiones, in vsu permanserunt. Præterea puerorum illud exercitium, vt sese cruce vel precatiuncula muniant, audita re aliqua terribili & horribili, dicentes: Custodiat nos Deus Pater, Auxiliare Domine Iesu Christe, aut tale quippiam. In quoq; si cui præter spem aliquid boni cõtingerit, quantumcunque tandem sit, vt dicat: Deo sit laus & gratia, cuius munificentiã hoc mihi obtigit, &c. Quemadmodum quondam pueri, parentum monitu confluxerunt diuum Nicolaum & ieiunio honorare, & precibus inuocare. Hæc, inquam, si fierent, Deo multò effectura gratiora & acceptiora, quàm vlla vita monastica, aut fucata Carthusianorum sanctimonia.

Ratio educandi pueros in agnitione & timore Domini.

Ecce ad hunc modum iuuentus puerili quadam ratione, & per Iesum in timore & cultu Dei educari possit, vt Primum & Secundum præceptum assiduo quodam feruore in continuo versarentur exercitio. Inde alicuius bonæ frugis aut indolis, aliquando exorsura & immensum fructum paritura, spes esset, vt tales enascerentur homines, à quibus in totam patriam emanare posset utilitas. Et hæc ipsa quoque vera esset puerorum educandorum ratio, quando gratia quadam, & voluptate eorum animi flecti possunt. Nam qui tantum plagis & ferulis euincendi & cogendi sunt, hi motu sub initium deplorata ac desperata sunt indole, ac licet omnem diligentiam, curam & opera in formandis ipsi adhibeatur, & quasi summum obtineatur, tamen tantisper tantum modo oderunt peccare, donec plagarum ac ferulæ formido eorum oculis & animo obuersatur.

Hæc verò educationis ratio, in corde agit radices, Deum plus metuant, quàm vt ferulam aut fustes perhorrescant. Atq; hæc iuuentutis causa tam simpliciter dico, vt vel tandem in animum penetrent, & radices agant. Nam cum pueros doceamus, cum

dem nobis quoque balbutiendum fuit. Ita quidem
 diuini nominis abusum præcauimus, & rectum vsum
 tradidimus, qui non tantum in verbis, verum multo
 magis in exercitio & vita debet consistere, vt sciamus
 hunc Deo summe placere, quem etiam tam munifice
 remuneraturus est, quam horrendè in abusum sui no-
 minis animaduersurus est.

PRÆCEPTVM III.

Memento, vt diem Sabbati sanctifices.

Sabbatum ab Hebraica dictione, Sabbath, nomina-
 tum est, quod proprie feriari, hoc est, a labore o-
 tiosum esse significat. Hinc dicere solemus, feriari
 seu vacare a labore, & Sabbatum sanctificare. Iam De-
 us in veteri testamento diem septimum elegit, eun-
 demq; ferijs & otio destinavit, & præ omnibus alijs
 sanctificandum præcepit. Eius itaq; externæ quietis
 gratia, Iudæis hoc præceptum constitutum est, vt ab ex-
 ternis & manuarijs operibus quiescentes, indulgerent
 otio, quo & homines & pecora, alterna quadam reque
 vires repararent, neq; assiduo labore debilitati ablu-
 merentur. Quanquam postea nimis arctè suas ferias
 colebant, ac vehementer ijs abutebantur aded, vt in
 Christo quoque ea opera damnarent & calumniaren-
 tur, quæ ipsi quoq; diebus festis faciebant, vt passim
 legitur in Euangelio. Quasi verò hæc esset huius præ-
 cepti perfecta completio, si nullum prorsus externum
 opus manibus conficeretur, cum tamen eius hæc nun-
 quam fuerit sententia, sed potius hæc, vt diem festum
 siue Sabbatum sanctificarent, quemadmodum in se-
 quentibus latius audituri sumus.

*Sabbatum
quid.*

Quamobrem hoc præceptum, quantum ad externum
 & crassum illum sensum attinet, ad nos Christianos nõ
 pertinet. Est enim externa quædam res, sicut omnes

*Externa
obserua-
tio Sab-*

*hatis non per-
inet ad
Christia-
nos.*

*Cur Sab-
batum etiam
Christia-
nis seruan-
dum.*

*Observatio
dierum non
est necessa-
ria.*

*Sensus ho-
ius prae-
cepti.*

aliae veteris Testamenti constitutiones, certis quibusdam ritibus, personis, temporibus & locis destinatae, quae omnes iam per Christum liberae factae sunt.

Ceterum, ut hinc Christianum aliquem intellegere hauriamus pro simplicibus, quidnam Deus hoc praecipit a nobis exigit, ita habet: Nos dies festos celebrare, non propter intelligentes & eruditos; Christiano hi enim nihil opus habent feriis, verum primo etiam corporalis cuiusdam causae & necessitatis gratia, quae & natura docet & exigit, nimirum, communis multitudinis gratia, seruatorum, ancillarum, qui per totam hebdomadam laboribus seruiuerunt, ut & ipsi diem habeant, qua ab operibus respirantes, semet ex labore reficiant, & corpora fessa quiete firmare queant.

Deinde eam ob rem potissimum, ut die Sabbati, quando alias ei rei vacare non licet, otium & tempus sumatur cultui diuino seruiendi: ita, ut conueniamus ad audiendum & tractandum Dei verbum, ac deinceps Deum Hymnis, Psalmis, Canticis & precibus laudemus.

Sed hoc, inquam, apud nos non perinde certis temporibus, sicut apud Iudaeos alligatum est, ut ei rei hic aut ille dictus aut praestitutus sit: nullus enim dies altero est melior aut praestantior: verum haec quidem quotidie fieri debebant, sed quando multitudo praepedita negotijs interesse nequeat, ad minimum vnus aliquis dies per hebdomadam huic rei seruiendae eligendus est. Porro autem, cum a maioribus nostris ad hoc diei Dominica ordinata sit: non est immutanda temere haec innoxia veterum consuetudo iam recepta, ut vnus nimis & consentiens ordo consistat, ne quis sua necessaria inuolutione conturbet omnia.

Huius ergo praecipiti hic simplex sensus est, quando alias dies festos agimus, ut hasce ferias verbo Dei discendo destinemus, ita, ut earundem dierum proprium

munus sit, officium concionandi, & hoc iuuentutis & multitudinis instituendæ gratia. Neq; tamen tam arctè & superstitiosè colantur ferix, vt earum gratia labores, qui vitari & intermitti non possunt, interdiciantur.

Quare interrogatus, quid sit, Sabbatum sanctifices? Responde: Sabbatum sanctificare, idem est, quod Sabbatum sanctum habere. Quid ergo est, Sabbatum sanctum habere? Nihil aliud, quam sanctis verbis, operibus, & vitæ vacare. Siquidem hic dies pro se non opus habet sanctificatione, iam enim inde ab initio creationis à suo conditore sanctificatus est. Hoc autem Deus à te contendit, vt tibi sit sanctus. Ita fit, vt tui gratia sanctus aut prophanus reddatur, quatenus tu in eo sanctis aut prophanis operibus vacaueris. In quo ergò Sabbati sanctificatio fita est? Sanè profectò non in hoc, vt post fornacem compressis (quod aiunt) manibus sed eas, aut nullum externum opus opereris, aut corona florea caput cingas, aut vestitu splendidiore te exornes; sed, vt dictum est, verbum Dei tractes, inq; eodem emendata in melius vita, temet exerceas.

Et profectò nobis Christianis subinde tales agenda essent ferix, tantumq; sacris rebus vacandum & incumbendum, hoc est, quotidie verbum Dei exercendum, & in ore ac corde ferendum. Verùm, quia non omnibus, vt diximus, & tempus & ocium suppetit, certis aliquot per hebdomadam horis pro iuuentute, aut ad minimum die quopiam pro tota Ecclesia vtamur oportet, vt tantum huic rei intenti simus, neq; aliud, quam Decem præcepta, Symbolum fidei, & Orationem Dominicam exponendam & discendam proponamus, atq; ita totam hanc vitam nostram ad diuinorum verborum amissim & regulam instituamus. Quocunq; ergo tempore ista communi & vnanimi consensu tractantur & exercentur, ibi profectò rectum celebratur Sabbatum

*Quid sit,
Sabbatum
sanctifica-
re.*

*Quando
Sabbatum
rectè san-
tificetur.*

Sin non, neque Christianorum Sabbathum dicendum est. Quippe ferias & ocium agere nō dixerunt etiam illi qui à Christo omnīq; pietate sunt alienissimi. Quomodo admodum videmus, totum illud examen, & ociosam ac mollem turbam religiosorum nostrorum, qui quotidie in templis stantes cantillant & strenuè rīnuntant, & vociferantur, sed nullum sanctificant hæc strepore vociferatione & lupino illo ululatu suo Sabbathum. Neq; enim vllum Dei verbum docent aut exerceant, sed planè diuersum & contrarium, & doctrina, & vita exprimunt.

*Verbum
Dei res
omnes san-
ctificat.*

Siquidem Dei verbum vnicum illud sacrum est, quo omnes res sacras longè lateq; sanctitate præcellit & exuperat, imò potius vnicum illud mysterium, quo omnes Christiani & scimus, & habemus. Nam tamen omnes omnium sanctorum reliquias & ossa in æcerum cumulata possideremus, aut in vniuersum omnes sacras vestes haberemus: nihil tamen inde emolumentum caperemus, aut sentiremus auxiliij. Sunt enim res mortuæ, neminem sanctificare valentes. Verum enim vero Dei verbum thesaurus ille & gaza est preciosissima, quæ omnia sanctificat, cuius adminiculo etiam ipsi sancti omnes sanctimoniam consecuti sunt. Iam quacumq; hora verbum Dei docetur, prædicatur, auditur, legitur, consideratur, aut repetitur memoria, ea huius tractatione audientis persona, dies & opus sanctificatur, non externi quidem operis gratia, sed propter verbum, quo omnes nos sancti reddimur & efficimur. Quocirca nunquam non dico, omnem vitam & opera nostra, verbi Dei ductu & auspicio gubernari debere atq; institui, si volumus hæc Deo placere & sancta esse, quod si fit, constat huius præcepti feruere efficaciam & plenitudinem.

*in
re-
Sab-*

Contra, quæcumq; res aut opera extra Dei verbum feruntur & instituuntur, hæc coram Deo profana sunt

& im

& immunda, quamlibet tandem præclara & splendida, *batum pro-*
 etiam si meris sacris diuorum reliquijs essent exornata. *phanetur.*
 Cuius generis sunt ficti atq; excogitati religiosorum
 ordines, verbum Dei prorsus ignorantes, & sanctitatem
 ex proprijs operibus quæritantes. Quare ita habe, hu-
 ius præcepti vim atque virtutem non consistere in o-
 ciando, sed in sanctificando, ita, vt hic dies præcipu-
 um aliquod sanctarum rerum exercitium habeat. Nam
 reliqui labores & exercitia propriè non dicuntur san-
 cta exercitia, nisi homo prius sanctus fuerit. Hic verò
 ea fieri debent opera, per quæ homo ipse sanctus fiat,
 id quod solum, vt dixi, verbo Dei fieri potest. Ad quod
 etiam fundata & constituta sunt certa loca, tempora,
 personæ, & totus externus Dei cultus, vt hæc propa-
 lam assiduo vsu exercitata ferueant.

Cum itaque tanti momenti sit verbum Dei, vt citra *Contemto-*
 huius tractationem nullas ferias sanctas esse certum *res Verbi*
 sit: scire debemus, Deum hoc præceptum seuerè at- *Dei pu-*
 que adeò seridè conseruari velle, suppliciumq; de his *niri*
 omnibus esse sumturum, quotquot verbum eius pro-
 tereuè contemnunt, aut audire & discere recusant, eo
 præsertim tempore, quod huic audiendo & discendo
 destinatum est.

Quare aduersus hoc præceptum peccant, non tan- *Peccata*
 tum ij, qui contumeliosis operibus abutuntur Sabba- *contrater-*
 to, idemque irreligiôsè profanant, vt illi, qui dediti a- *tissem præ-*
 uaritia, aut praua rapti libidine, verbum Dei non au- *ceptum.*
 diunt, aut in tabernis vinarijs poculis ac gulæ indul-
 gentes, feriam, atque suillam vitam exigunt: verum
 etiam illi, qui perinde verbum Dei audiunt, tanquam
 fabulam quandam & commentum anile, tantum pro-
 more ac vilitate quadam consuetudine auditum acce-
 dunt, intrantes atq; exeuntes, iamq; anno elapso ne pi-
 lo doctiores aut meliores facti sit. Hactenus enim hæc
 apud homines aueterauit opinio, vt existimarent per

omnia satisfactum esse Sabbato, si die Dominico M^o ac Euangelium audiretur. Cæterum, verbum Dei nemo admodum requisit, quem admodum nemo quoque præstò fuit, qui illud sincerè docuisset. Iam verò posteaquam tanti thesauri facti sumus compotes, quæ maior aut amplior nullus reperiri potest, ab usum nequaquam tollimus, sed finimus quidem nobis multum prædicari, ac nos moneri sedulò, cæterum nulla gravitate, animiq; constantia & cura audimus.

*Verbum
Dei discendum.*

Scias itaque, non tantum referre, vt audias, verum multo magis etiam, vt auditum Dei verbum perdiscas & custodias. Neq; in eam venias opinionem, vt hæc tecum cogites, in tua voluntate situm esse, aut non ita multum referre, audias nec ne, sed præceptum Dei esse, qui aliquando audit à te verbi sui rationem tecum initurus est, quomodo illud didiceris, audieris, aut quam reuerenter habueris. Pari quoq; ratione oburgandi sunt illi delicati & fastidiosi spiritus, qui simul atq; vnam & alteram concionem audierunt, protinus saturi sunt, correptiq; nausea verbum fastidiunt, vt pote, qui ipsi illud probè calleant, nec egeant magistro aut doctore amplius. Hæc enim verbi Dei nausea & fastidium, ipsum illud peccatum est, quod inter mortalia peccata hætenus numeratum est, diciturque *anxia*, hoc est, socordia & tædium, odiosa profectò & damnosa pestis, qua Diabolus hoc tempore multorum perstringit pectora, vt nos oscitantes opprimat, ac verbum Dei iterum nobis clanculum subtrahat.

Propter diaboli insultum verbū assiduo discendum.

Hoc enim tibi prædictum sit, quanquam verbi diuini omnium esses scientissimus, omnesq; reliquos huiusmodi anteires cognitione & magisterio: quotidie tamen a Satanæ potestate & regno positus es, diu noctuq; non desinentis tibi machinari perniciem, vt in corde tuo incredulitatem excitet, teq; malis cogitationibus aduersus priora & omnia præcepta incendat. Quan

omni

omnibus modis necessarium est, ut verbū Dei in promptu habeas, & quod dici solet, in numerato, hoc est, in corde, in ore, in auribus. Quiescente autem corde, nec verbo Dei personante, impressionem facit, ac prius, quam animaduertamus, damnum dedit. Contra, ea vis & virtus verbi est, ut, ubi seria quadam animi agitatione reuocatur in memoriam, aut auditur & tractatur, nunquam sine fructu eualescat, sed subinde noua quadam intelligentia, voluptate, ac deuotione auditorem afficiat, retineat ac excitet, pectusq; & cogitationes purificet. Neq; enim verba sunt putrida aut emortua, succo & vigore carentia, sed planè viuā & efficaciam. Ad hæc, si nulla alia utilitas aut necessitas ad crebrò & diligenter audiendum Dei verbum nos prouocaret, tamen hæc vna satis vehemens esse debebat, quæ meritò omnes nos excitaret, quòd verbi diuini tractatione dæmon fugatur & abigitur, & hoc præceptum impletur, Deoq; acceptius est sui verbi exercitium, quàm omnia alia splendida hypocritarum opera.

PRÆCEPTVM IV.

HAtenus tria priora præcepta didicimus, quæ erga Deum seruanda nobis tradita sunt. Primum, ut ei ex toto corde fidamus, eum per omnem vitam nostram metuamus & diligamus. Deinde, ut eius sancto nomine nequaquam ad mendacia, aut vllam aliam nequitiam tuendam abutamur, sed idem ad laudem Dei, ac utilitatem & salutem proximi, atq; etiam nostram vsurpemus. Tertio, ut diebus festis verbum Dei diligenter audiat & exerceatur, ut tota vita nostra ad eius gnomonem & regulam non discrepante amissi respondeat. Sequuntur nunc deinceps reliqua septem præcepta, quæ erga proximum nobis conseruanda sunt, quorum primum & summum hoc est:

*Repetitio
superio-
rum.*

Hono-

Honora patrem tuum & matrem tuam,
 sis longæuis super terram.

*Parentes
 non modo
 amandos,
 sed & ho-
 norandos.*

Honor.

*Parentes
 propter De-
 um hono-
 randos.*

Hunc parentum statum & ordinem Deus præcipit hoc ornauit elogio ante omnes alios, qui sub ipso sunt, status & ordines, vt non simpliciter præcipiat parentes esse amandos, sed honorandos. Nam erga fratres, sorores & proximū, in genere nihil amplius præcipit, quam amore prosequendos esse, ita, vt parentes ab omnibus alijs, qui in terra agunt, segreget, iuxtaq; se collocet. Est enim honor res amore multis modis iubilior, vt pote, quæ non tantum amorem in se complectatur, verum etiam singularem quandam modestiam, humilitatem & reuerentiam, quæ euidem quasi maiestati hinc occultè habenda sit. Neq; tantum exigit, vt amantur & cum honore parentes compellemus, sed omnium maximè, vt & corpore & animo ita nos geramus, exhibeamus, vt in existimatione magna apud nos sint, ac post Deum pro summis æ maximis inter homines intueamur. Cui enim non simulatè, sed ex animo honorem dare volumus, hunc profectò maximi precij hominem esse existimemus oportet.

Necessarium ergo est, vt pueris hoc identidè inculcetur, vt parentes suos Dei loco reuereantur, atque in honore habeant, itaq; secum animo cogitent, quòd quanquã tenues, egent, imbecilles, deficientes & morosi sint, nihilominus parentes sint, ab ipso Deo sibi dari. Nam conditionis aut defectus gratiã debito honore priuati non sunt. Quare parentum personæ intueendæ non sunt, sed Dei voluntas consideranda, ita iubentis & ordinantis. Alioqui coram Deo omnes quidem patres sumus, sed nos inter nos hoc dispari & ordinato discrimine non possumus non discrepare. Quamobrem à Deo præceptum est, vt mihi tanquam tuo patri dicto sis audiens, egoq; imperium in te obtineam.

Disce ergo sub initium, quoniam honor parentibus *Quis honor*
habendus sit, hoc præcepto exactus, nimirum ut præ *parentibus*
omnibus rebus reuerenter habeantur, & tractentur *habendus.*
beneuolè veluti maximus & preciosissimus in terris
thesaurus.

Deinde, ut parem quoque in verbis humanitatem &
modestiam à nobis sentiant, ne acerbè eos inuadant li-
beri, ne e cum iisdem agant elatè & ferociter, sed illis
de suo iure non nihil concedant, & taceant, etiam si non-
nunquam modum excefferint.

Tertiò, ut idem quoque opere comprobent, hoc est,
amore & officijs corporis & fortunæ talem honorem
habeant, ut eos subleuent obsequio, iuuent munificè,
eorundem non difficilem curam habeant, ubi iam con-
senuerint, ac per atatem viribus destituti languescere
ceperint, aut ad egestatem redacti fuerint. Atque hæc
omnia humanitatis officia, non solum libenter & be-
neuolè decrepitis parentibus, sed cum omni etiam hu-
militate & reuerentia, tanquam coram Deo inspectan-
te fiant, præstanda sunt. Qui enim nouit, cuiusmodi
exultationem de parentibus in corde circumferre
debeat: ille non patietur, eos laborare penuria, aut fa-
me ac siti contabescere, sed eosdem supra, iuxtaque se
collocatos faciet discumbere, illisque de fortunulis suis,
quidquid habebit, non grauatè impertiet.

Deinde vide quæso, & attende animum, quàm ma-
gna & sancta opera hic liberis proposita sint, quorum,
proh dolor! nullus est respectus, sed quæ planè negli-
guntur, nec quisquam est, qui animaduertat, hæc à Deo
esse præcepta, aut Dei verbum esse & Scripturæ sacræ
documenta. Quod si enim alterutrum horum æstima-
tum esset ab hominibus: quicuis ex hoc facile poruisset
colligere, sanctos quoque oportere esse homines, qui
secundum horum verborum præscriptum viuerent.
Neque monasticam vitam instituire, aut religiosorum

*Sancti o-
pera libe-
rorum erga
parentes.*

*Opera à
Deo prae-
cepta omni-
um præstā-
tissima.*

peruersos ordines inuenire necesse fuisset: sed qui puer in hoc præcepto mansisset, potuissetq; quiete & saluam erga Deum obtinere conscientiam, ac dicere: Si mihi bona ac sancta facienda sunt opera, nullius scio præstantius, quàm vt parentibus meis omnes honorem & obedientiam exhibeam, quando Deus hoc ipsum mihi faciendum tant opere præcepit. Quidquid enim Deus præcepit, necessario multò debet esse nobilius & præstantius, quàm omne illud, quidquid nobis ipsi comminiscimur. Et cum non sit alius ad inueniendum magister, cum sublimior, tum acutior: certum est neq; doctrinam vllam esse potiorem, quàm cuius ipsi autor & magister extiterit. Iam quidem abundè, qui faciendum sit, perdocet, si verè bona opera facere atq; exercere cupimus, atque hoc ipso, quòd hæc faciendū præcipit, satis indicat, sibi quoque eadem mirificè probari. Quòd si ergò Deus est, qui ista mandat fieri, nec aliquid præclarius nouit constituere, nulla spes est hæc meliora me inuenturum.

Ad hunc quidem modum probus puer docendus erat, & salubriter educandus, ac domi in parentum obsequio & obedientia iugiter retinendus, vnde spectantes cepissent voluptatem & gaudium. Verùm tanta cura ac diligentia diuinum præceptum non fuit commendandum, sed posthabendum, planeq; dissimulandum, ita, vt puer ista animo cogitare non potuerit, sed interim veluti hians lupus illud captum quod ipsi vix vnquã consulto, aut semel salutato, quod dicitur, Deo, commenti adinuenimus.

*Obedien-
tia libero-
rum erga
parentes
sanctum
opus.*

Quare aliquando tandem discamus obsecro, vt uentus reliquis omnibus posthabitis, cum primis hoc præceptum inconiuenienter intentos habeat oculos, cupiens Deo seruire verè bonis operibus, vt faciat quæ parentibus, aut his, quibus horum loco sublegetur, grata esse intellexerit. Quicumq; enim puer

comperta habet & facit: omnium primùm hanc ingentem in corde consolationem obrinet, vt plenus gaudio dicere, seq; verè iactare possit, aduersus omnes, qui proprijs & à se inuentis operibus occupati sunt: Ecce certus sum, hoc opus Deo meo acceptum esse. Sine verò illos cum suis multis, magnis, laboriosis, amaris & grauibus operibus, omnes ad vnum prodire in medium & iactare, videamus saltem, num vnum aliquod producturi sint, quod maius sit aut præclarior, quàm obedire parentibus, quod Deus post suæ maiestatis obedientiam primùm esse voluit, præcepitque. Ita, vt si Dei verbum & voluntas locum habet, & effecta fuerit, nihil quidquã valere debeat amplius, quàm parentum verbum & voluntas, Ita tamen, vt hæc quoque diuinæ obedientiæ subdita sit, neq; contra priora præcepta feratur.

Quapropter verè atque ex animo tibi triumphandum esset gaudio, Deoq; gratiæ agendæ, quòd te dignatus ad hoc elegerit, vt illi tam grata & preciosa faceres opera. Tantùm vide, vt hoc magni æstimes, quamuis apud homines videatur leuissimum & contemptissimum, & hoc non dignitatis nostræ gratia, quæ nulla est, sed quòd re omnium preciosissima, nempe Dei verbo comprehensum & conclusum sit. O quàm magno emerent omnes Carmelitæ, & Monachi & Moniales, vt in omni religione sua vel vnum opus possent producere, diuinorum præceptorum iussu factum, possentq; coram Deo alacri animo dicere: Iam quidem certus sum, hoc opus tibi bene placere. Vbi verò miserandi illi & ærumnosi manebunt homines, quando coram Deo & vniuerso mundo extremè confundentur, collati ad vnum aliquem puerum, qui hoc in præcepto vixerit, cogenturq; fateri, sese cum omni vitæ suæ ratione & operibus non dignos esse, qui illi vel matellam porrigant? Sed & iure hoc illis accidit, pro-

*Liberi
summa cū
latitia de-
bent obedi-
re parents-
ibus.*

pter peruersitatem diabolicam, quia Dei præcepta ita contumeliosè pessundant, vt semet in cassum vitæ excogitatis operibus excarnificatos discrucient, nihil adhæc præmij inde aliud, præterquam ignominiam vnâ cum damno reportent.

Quomodo ergo cor hominis non gestiret gaudij aut lætitiæ diffliueret, quod labori se accingeret, faceretq; quod sibi demandatum esset, possetq; dicere Ecce hoc opus præstat ac potius est omnium Christianorum sanctimonia, etiamsi ad necem vsque seipso macerarent ieiunio, ac citrà intermissionem in triginta diebus preculas ad Deum funderent? Hic enim certum habes diuini verbi testimonium, quod hæc faciendâ mandauerit, cæterum de illis ne Iorâ quidem videntur præceptum inuenitur. At deploranda hæc mundi plaga & horrenda cæcitas est, quod hæc omnia nemo credit: adeò diabolus simulata sanctitate & fucatis operibus nostros perstrinxit ac dementauit oculos.

*Obedientia
vinculum
in æconomia
mutuum.*

Quamobrem percuperem, (vt reperam) vt aperis oculos & auribus, seriò tandem ista corde complecteremur, ne aliquando iterum à puro Dei verbo abstraheremur, & ab alienati, in diabolica mendacia prolaberemur. Quinetiam hac ratione futurum prospicerem, vt parentes maiori gaudio, amore, amicitia & concordia fruerentur in ædibus, & liberi parentes haberent summam deuinctos beneuolentia. Contrâ, vbi pertinaces sunt, nec citius, quàm fustibus adacti iussa capellunt: Deum simul & parentes exasperant, eoq; seipso tanto priuant thesauro, & gaudio conscientia, omneque malum & infortunium sibi cumulant. Atque hinc est quod ea iam per totum orbem est rerum conditio, quemadmodum nemo non cõqueritur, quod æque & senes & iuuenes sint efferi & effrenes, in quibus nullum aut reuerentiæ aut honoris vestigium vel scintilla conspicitur, nihil nisi verberibus euictum facientes, at

clan-

clanculum, quidquid possunt, efficientes & subtrahentes. Eam ob rem Deus quoque punit eos, ut in omnem calamitatem prolapsi ærumnosam vitam exigant. Ferè etiam videmus, ut ipsi parentes quoque nihil sciant, & omnium rerum ignari sint: ita fit, ut stultus stultum doceat, & quemadmodum parentes vixerunt, ad eum modum deinceps vivant & liberi.

Hoc, inquam, primum & maximum esse debebat, quod ad huius præcepti observantiã nos meritò provocaret, cuius gratia, etiam si parentibus destituere-mur, optandũ tantè nobis fuerat, ut nobis Deus truncos & saxa proponeret, quæ parentũ vice coleremus, aut parentũ appellatione dignaremur. Quantò magis, posteaquam viuos parentes nobis largitus est, lætitiã nobis exultandum est, ut illis honorem habere, & obedientiã obsequium ostendere queamus, non ignorantes, Deo optimo maximo, ac omnibus Angelis hoc summè placere, & diabolo ægrè esse. Ad hoc, maximũ esse opus, quod ipsi facere possumus, post summum illum Dei cultum, in prioribus præceptis comprehensum, adeo ut elemosynis iuare egentes, neque non omnia reliqua opera, quæ proximo præstatur, huic nullo modo conferenda sint. Quippe Deus huic parentum ordini primas tribuit, eundemque in terris planè in suã sedem colendum euexit & extulit. Hæc quidem Dei voluntas & beneplacitum, sãt vehementibus & causis & stimulis nostram debebat impulisse negligentiam, ut cum quadam voluptate atque lubentiã, quod officium nostrum postulat, faceremus.

Ad hæc, coram mundo quoque in hoc astringimur, ut acceptorum à parentibus beneficiorum memores, mutuam officij vicem rependamus, utque parentes ætate fessos vicissim alamus foveamusque. Sed hic rursus in mudo dominatur diabolus, ut liberi parentũ obliuiscantur: quemadmodũ omnes nos Dei obliuiscimur,

*Summum
opus secundæ
tabulæ
obedienciæ
& honor
erigaparentes.*

*Quid liberi
parentibus
ex iure
naturæ debeant.*

nec quisquam memoria repetit, qua sedulitate Deo nos alit, custodiat ac defendat, tum quanta bonorum copia corporis & animi nos cumulet & obruat. Præceptum verò, quando horulam paulò infeliciorem vix ostendentem se aduersitate sustinemus, protinus malorum impatientes, in iram prorumpimus ac murmuramus, deq; tot immensis bonis per omnem vitam à Deo acceptis, nullum vel tantillum in memoria nostra residet amplius, sed prorsus expuncta omnia oblivioni mandata sunt. Non secus quoq; cum parentibus agimus, nec vllus puer est, qui difficultatem, quam parentes in nutricando & fouendo eo multifariam perpessi sunt, agnoscat aut perpendat, nisi hoc à Spiritu sancto acceperit gratiæ.

Eiusmodi vitiosam mundi naturam & ingratitude nem Deus probè compertam habet, quare præceptum nos subinde impellit & admonet, vt quisque animo secum repetat, quantum bonorum à parentibus acceperit, & inueniet, se ab iisdem & corpus & vitæ initium accepisse, atq; item multo sudore & cura enutritum & educatum esse, vbi aliàs vel sexcenties in proprijs sordibus sibi pereundum fuisset. Quocirca præclare & sapienter à veteribus dictum est: Deo, parentibus, & magistris, non potest satis gratiæ rependi. Quicumq; horum verborum rectè memor fuerit, non expectabit aliorum commonefactiones, vt erga parentes gratus appareat, sed sua sponte properabit eosdem & omnino honore cumulare, & in sinu (quod aiunt) gestare, vt eos, quorum opera Deus illi omnium bonorum copiam pleno cornu affuderit.

*Promissio
addita huic
præcepto.*

Super hæc omnia, ad huius præcepti conseruationem, vel hæc causa potissimum nos prouocasse debet, quòd Deus huic præcepto corporalium bonorum promissionem annectit, inquiens: Vt sis longæuius super terram, quam Dominus Deus tuus tibi dabit.

Hic

Hic ipse æstima, quanta seueritate hoc præceptum Deo cordi sit, non solum apertè indicanti illud sibi gratum esse, aut gaudio ac voluptati, verum nobis etiam ipsis casurum esse felicissimè, ac non nisi in optimam partem euenturum, vt vitam tranquillam atque suauem exigamus omnibus rebus in terris adfluentes. Hinc ipse quoq; Paulus ad Ephesios sexto, hoc ipsum citans pleno ore iactat, vbi inquit: Filij, obedite parentibus in Domino, hoc enim iustum est, Honora patrem tuam & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene tibi sit, & sis longæuus super terram. Nam tametsi & alijs præceptis sua inclusa sit promissio: nulli tamen adeò significanter & expressè, quam huic adiecta est.

Habes itaq; huius præcepti fructum & præmium, vt ille, qui hoc transgressus non fuerit, dies felices exigat, nulla pressus inopia: Contrà quoque pœnam, vt ille, qui parentibus dicto non erit audiens, hoc citius intereat, nec vnquam sua vita cum voluptate fruatur. Esse enim aut fieri longæuum, non tantum ad decrepitam vsque ætatem viuere Scriptura nominat, sed omnia habere affatim, quæ ad longæuam vitam traducendam pertinent, vt est prospera valetudo corporis, vxor & liberi, victus non tenuis aut sordidus, externa rerum pax, bona & æquabilis Reipublicæ administratio, & huiusmodi, sine quibus hæc vita neq; iucundè peragi, neq; diu consistere potest. Iam ergò si grauaris auscultare parentibus, & ab iisdem emendari recusas: esto dicto audiens carnifici. Quòd si neq; huic obedire sustines: obedito *θανάτω πανδαμάτορι, τῶν ἡγμένων παιδῶν διδασκάλῳ*. Hoc enim Deus, velis nolis exigit, vt aut, si ipsi auscultaueris, morem q; gesseris, tibi largiter & affatim omnibus bonis penset præstiti obsequij promittitudinem: aut si eius iracundiam tua

Fructum & præmium huius præcepti seruat.

*Vnde tot fa-
cinorosi ho-
mines.*

pertinacia exasperaueris, te & morti & carnifici erudiendum obijciat.

Vnde etiam agminatim pullulant & emergunt quotidie tot facinorosorum hominum examina, quæ partim laqueo, partim gladio, partim etiam rota & igni plectenda & extinguenda sunt, quam ex inobedientia erga parentes? Quandoquidem parentum obiurgationem, ex gratia & amore profectam, perferre nolunt, sed ut Dei iracundia in omne facinus prolapsi, deinceps pro palam excarnificari parentibus & dolori sint & de decori. Perrarò enim cõtingit, ut tam perditis & deplorati homines, rectam aut maturam mortem oppetant. Cæterum probi & obediètes benedictione accipiunt, ut in multa tranquillitate bellè & molliter cõsuecant, ac natos natorum (ut supra dictum est) videant, in tertiam & quartam generationem usq; procreatos.

Exempla.

Hoc ipsum experimentis quoq; discimus, ut, ubi honestæ & vetustæ sunt familiæ, diuitijs & liberorum numerosa sobole abundantes, procul dubio inde incrementum longa quadã propagatione acceperint, quod illorum aliquot sanctè educati fuerint, suisq; maioribus reuerenter auscultauerint. Rursum de impijs in sacris literis memoriæ proditum legimus, Psal. 109. Nepotes eius eradicabuntur, in generatione altera deleatur nomen eorum. Sit ergo tibi semel atq; adeò dictum sermò, quanti Deus faciat obedientiam, cum illi tantum tribuat, tantum ea delectetur, ut eius obedientiam amplissimis præmijs remuneret, & rursus transgressores acerbè & immisericorditer puniat. Hæc omnia eò à me dicuntur, ut ista pueris sedulo inculcentur. Nemo enim facillè credit, quàm necessarium sit istud præceptum, hætenus tamen in Papatu nõ magnè estimatum, ac ne traditum quidè vnquã. Sunt quidè verba vulgaria & facilia, quæ nemo nõ antè sibi probè cognita esse existimat, & hæc ipsa causa est, cur tantop

negligantur, adeo, vt ad alia nimium curiosè intenti simus, ignorantes interim neq; credentes, tam accendi & prouocari iram DEI huius præcepti contemptu & negligentia nostra, & vicissim obedientia eius præcepti tam præclara & grata opera illi præstari.

In huius præcepti explanatione, neq; illud tacitum aut silentio prætereundum est, quod ad multiplicem obedientiam superiorum attinet, nempe eorum, qui versantur in imperio, & Reipublicæ procuracionem sustinent. Siquidem è parentum potestate omnes alie propagantur & manant. Vbi enim parens aliquis filium rebellem & dyscolum solus educare nequit: magistrum adiutorem sibi adhibet, qui literis ac disciplinis liberalibus, pueri ferociam molliat ac mitiget. Quod si huius quoq; opera ad retundendam ferocientis ingenij barbariem, parum fuerit efficax aut valida: adiungit sibi vicini auxilium. Quod si diem suum obierit: commendat ac tradit filium educandum Magistratibus, aut tutoribus ad hoc constitutis.

Ad hæc, ad rei familiaris administrationem seruis quoque & ancillis opus est, ita, vt omnes, quotquot Domini appellatione censentur, vice parentum sint, ab ipsidemq; potestatem ac vim regnandi accipiant. Vnde quoque secundum Scripturam omnes dicuntur Patres, vt pote, qui in sua gubernatione officium patris obire, ergaq; subditos patris animum inducere debeant. Quemadmodum & olim apud Romanos, & alios plerolq; populos, heros herasq;, patres & matres familias nominabant. Ita quoq; suos magistratus & principes dixerunt Patres patriæ, nobis Christianis in dedecus & ignominiam, quod non eadem appellatione parentes & principes nostros dignamur, aut ad minimum eos pro talibus honoratos existimamus.

Iam quæcunq; liberi parentibus suis debent, eadem planè debent illis omnes, qui in œconomia versantur.

*Obedientia
erga magi-
stratum.*

*Obedientia
erga domi-
nos.*

*Obedientia
in œcono-
mia.*

Quapropter & serui, & ancillæ etiam atq; etiã opera dare debent, vt non solùm dominis ac dominabus suis libenter pareant, morem gerentes & obtemperantes verùm etiam veluti parentes suos honestent honoribus, non quidem coactè & inuito animo, sed promtè & cum gaudio. Et hoc propter priorem causam, quod Deus honorandos eos & colendos præcepit, hæcque obedientia præ omnibus alijs operibus in primis delectatur. Cuius rei gratia vel ipsi precium impendere planeque gestire gaudio debebant, si heros & heras consequantur, tamq; pacata & hilari conscientia fruantur, & sciant, quomodo verè aurea opera præstare queant; quæ hæcenus prorsus rubigine & lualore obscurata, & contempta ignorauimus, pro quibus faciendo nemo non impulsu diaboli, aut in monasticæ vitæ lernam sceleratissimam semet præcipitavit, aut ad diuos mercatum indulgentiarum decipulas abiit, magna iactura & temporis, & nummorum, & conscientie.

Opera economica.

Hæc ergo, quemadmodum dicta sunt, si misero vulgo iterum atq; iterum inculcarentur, qui fieri possit, vt famula non exiliret gaudio, Deo gratias ageret, eumq; celebraret, & mediocri labore, pro quo aliàs victum & mercedem accipit, eiusmodi thesaurum consequeretur, cuius illi, quos sanctissimos esse putamus, nunquam facti sunt participes? Nonne verò hæc insignis & præclara est iactantia, nosse & posse dicere, te, si quotidie diurni laboris pensum diligenter absolueris, opus fecisse sanctius ac melius, quàm omnium monachorum sanctitas ac vita est, quam durè & laboriosè exigunt. Ad hæc annexam habes promissionem, prosperè & feliciter id tibi casurum esse. Qua ratione vis esse beatior, aut sanctiorem vitam agere, quantum ad opera attinet? Nam apud Deum sola fides verè iustificat, ei que soli seruit, opera verò hominibus. Itaque fit, vt nihil non boni, protectionis & defensionis sal-

Domini

Domino tuo habeas: ad hæc pacatam conscientiam & fauentem Deum obtineas, qui multis seruitij tui rationem tibi pensaturus est. Quid multis moror? palam beatus es, dum modò probitatis & obedientiæ virtutem constanter retineas. Sin minus: primùm quidem non nisi iram à Deo lucrifacis & inimicitias, postea amissa cordis tranquillitate, omnes plagas incurris & infortunia. Quem ergo ista non mouebunt & probum facient, hunc tanquam deploratæ vitæ hominem carnifici commendamus & morti. Quare quilibet, qui moneri se patitur, cogitet, Deum hoc suo præcepto non ludos facere, aut iocos exercere, sciasq; illū ipsum hæc tecum loqui, & obedientiam requirere. Quòd si illi morem gesseris, placebis ei, eiusq; dilectus filius eris. Sin verò contemseris, age, & dedecus, ærumnas & dolores præmij loco tibi habeto.

Similiter quoque dicendum est de obedientia, quæ debetur magistratibus, quæ, vt diximus, & ipsa in parentum ordinem pertinet, & huc referenda est, omnium maximè longè lateq; patens. Neque enim hîc saltem vnius familiæ parens est; sed toties pater princeps existimandus est, quotquot ciues aut subditos suæ ditioni subiectos habuerit. Quippe Deus non secus per illos quàm parentes nos alit ac sustinet, illorum opera victum nobis præstans, penates, tutelam, pacem atque securitatem. Quamobrem cùm nomen & titulum illum, vt summum decus & gloriam suam, meritò & dignissimè gestent: vicissim & nos debemus eos, vt digni sunt, omni honore ostenso, magnificere, vt thesaurum in terris omnium preciosissimum.

Iam qui hîc prompto ac lubenti animo obsequitur, neque grauatim ea, quæ ad exhibendum honorem attingunt, exequitur: is scit, se rem Deo gratam facere, præmijq; loco gaudium ac felicitatem se consecuturum. Quòd si grauatur facere, aut magistratus etiam

*Obediencia
in politia.*

*Opera po-
litica.*

Pena.

contemnit, aut concitato tumultu rebellat: rursum quoque ille sciat, nullius gratiae aut benedictionis diuinae unquam sese futurum compotem, sed ab his omnibus excidisse planissime. Et ubi sperat hac sua inobedientia aureum se lucraturum, alibi in decuplo grauiore iacturam faciet, aut in carnificis manus incidet, aut vel bello, vel peste, vel fame peribit, aut liberos suos diueros generes, omnique vitiorum genere coopertos videbit a familia, vicinis, hostibus, fisco, & tyrannis certatim compilabitur, damnum accipiet, & per iniuriam opprimetur: ut ita dignum ad nos redeat praemium, id quod per inobedientiam & quaerimus, & meremur.

*Vnde tot calamitates**& miseria.*

Proinde, si persuaderi saltem id nobis aliquando poteremur, ut crederemus, in tantum haec opera placere Deo; tamquam amplum praemium propositum sibi habere: equidem in exuberantissima omnium rerum copia felicissimam vitam degeremus, omnia, quaecumque humanus animus concupiscit, possidentes. Quia vero tam leuiter, & ne unius quidem assis Dei verbum & preceptum aestimare solemus, quasi Cares quispiam aut Thersis homuncio illud dixisset sanxissetque; videris quoque num tu is vir sis, qui aequo Marte cum illo posse in aeternam descendere. Quam vero difficile factu hoc illi erit, ut te persoluens, tuam contundat ferociam. Quare multo quidem mihi videretur consultius & praetibilibius, magisque in rem tuam foret, ut potius in Dei uore, pace ac gratia, neque non felici rerum successu fruueres, quam eodem tibi hostiliter aduersante, & inimico existente. Undenam putas uniuersum iam orbem refertum esse perfidia, malitia, sceleribus, rapina, eade, periurijs, latrocinio, omnique genere calamitatum atque dedecoris, quam quod nemo alieni imperij iugum ferre sustinet? quod quisque liber, quisque sui iuris, *ἢ αὐτόνομος* esse conatur, neminemque reuerentiam metuere, sed quodcumque animo suo visum aut

tum est, facere vult. Inde fit, vt Deus latronem latrone puniat, vt vbi domino tuo fraudulenter imposueris, aut eundem superbè spreueris, alius veniat, qui eadem mensura tibi remetatur: imò & in proprijs laboribus ab vxore, liberis & familia, decuplo plus perferre cogaris.

Sentimus equidem haud obscure nostrum infortunium, murmurantes & conquerentes de perfidia, vi, iniuria: sed interim clausis oculis egregiè dissimulamus, nos ipsos intus & in cute nebulous esse perditissimos, qui pœnam hanc amplissimè meriti sumus, nec tamen vel tantillum vita in melius commutata, resipiscere animimum inducamus. Nullum locum gratiæ & felicitati apud nos reliquum facimus: iure ergo optimo non nisi infortunium & acerbiter, omni sublata misericordia, persentilimus. Et profectò reor, adhuc in humanois esse alicubi pios ac probos homines, cum tantum boni adhuc Deus nobis tribuere soleat, nam nostri gratia ne teruntium quidem in ædibus, aut stipulam in aruis retinere debebamus. Hæc omnia eam ob rem mihi percensenda fuere verbosius, si semel quispiam ista, vel tandè emollitus corde conciperet, vt a miseranda ista cæcitate & calamitate, in qua tam profundè immergi iacimus, liberaremur, Dei verbum ac voluntatem cognoscentes, ac deniq; ferò arripientes. Ex hoc enim disceremus, quo pacto, gaudio, prosperitate & salute, hic & in futuro seculo frui possemus.

Ita triplices in hoc præcepto Patres nobis præstitutos esse videmus. Primum quidem sanguinis, Deinde præsidentes in ædibus, Vltimò, quibus partes gubernandæ Reipub. commendatæ sunt. Præter hos supersunt adhuc patres spirituales, non illi quidem, qui hæcenus in Papatu hoc nominis sibi falso arrogarunt, neque tamen vllum patris officium suat executi.

*Triplices
patres.*

III

Illi enim soli spirituales patres dici merentur, qui verbo Dei nos pascunt, regunt ac docent, & fideliter præ sunt gregi. Quo nomine S. Paulus se patrem iactat scribens Corinthijs, 1. Corinth. 4. In Christo Iesu per Euangelium vos genui. Cum ergo patres eos esse constet: & his honor præ omnibus alijs deferendus est. Verum enim verò hic omnium minimè cernitur. Ad hunc enim modum à mundo honorandi & honestandi sunt, vt passim eiectione oppidis agantur in exilium, & in frusto quidem panis pascantur citra inuidiam, & in summa, huius mundi purgamenta, vt Paulus eodem capite loquitur, & peripsemata omnium esse cogitantur.

Qui honor ministris Verbi habendus.

Veruntamen valde necessarium est, vt hæc quoque summa diligentia vulgo inculcentur, eos, qui Christiani esse contendunt, coram Deo debere pro officio, vt duplici honore illos afficiant, qui eorum animarum curam gerunt, vt eosdem vicissim alant ac foueant: ad quod iterum Deus abundè suppeditabit, vt nulla premaris inopia. Sed hic rursus nemo non pertinacissimè tenax est, metuens, ne forte venter fame effractus contabescat. Nec vnum iam valemus doctum, probum atque fidelem concionatorem alere, vbi ante decem cucullatos porcos, aut aleatores sacrificos tantum abdomini seruietes, opiparè saginauimus. Qua ratione etiam promeremur, vt suo verbo & benedictione Deus nos iterum tantæ ingratitude gratia priuet atque defraudet, sinatq; iterum mendaciorum doctores exoriri, qui suis imposturis rectè ad Orcum no ductitent, neque non sudorem & sanguinem nostrum deuorent.

Promissio honorantis- am ministris Verbi

Cæterum, qui Dei voluntatem & præceptum reuerentur, eam promissionem acceperunt, fore, vt illis a fatum pensetur, quicquid in aliendis cum corporalibus, tum spiritualibus patribus insumerint, & ad amplius

candor

candum ipsorum honorem præstiterint: non quòd per
 vnus tantum anni spacium abundè habituri sint vi-
 ctum, vestitum, & aliquantulum pecuniæ possessuri:
 sed quòd longæui futuri sint, comœtu instructi splē-
 dido, pacis tranquillitate fruituri, breuiter, perpetuò
 diuites ac beati. Quare etiam atq; etiam cura, vt, quod
 officium tuum exigit, promptè facias, omnemq; curam
 in Deum reijeas, quomodo te aliturus sit, aut omni
 copia instructurus. Quod si promisit, nec vnquam cui-
 quam mendax aut deceptor inuentus est: nec tibi
 mentietur.

Hæc, inquam, nos prouocare debebant, ac talem a-
 nimum facere, qui se omnium amantissimè effunderet
 erga eos, quibus honorem debemus, ita, vt supinis ma-
 nibus gaudentes Deo gratias ageremus, qui eiusmodi
 promissiones nobis tribuit, quarum gratia, ad extre-
 mos Indos impigerrimè cursitare debebamus. Nam
 tametsi totus mundus omnes suas vires conferret: ne
 horulam quidem ad summam vitæ nostræ posset adij-
 cere, aut vnicum saltè granum è terra producere.
 Deus hæc omnia & vult & potest tibi superabundan-
 ter & plena (quod aiunt) manu præstare, ex animi tui
 voto atq; sententia. Iam qui talia negligit, aut ventis &
 auræ discerpenda permittit: ille indignior est, quàm vt
 vllum Dei verbum audiat.

Hæc velut auctarij loco ijs, qui huic præcepto sub-
 iecti sunt, diximus. Ad hæc parentes quoque docendi
 essent, quænam illorum sint partes & officia, quomo-
 do se gerere debeant erga eos, quos gubernandos &
 tuendos susceperunt. Quæ res etsi dilucidè in Deca-
 logo expressa non est: multis tamen alijs in locis Scri-
 pturæ abundè præcepta inuenitur ac tradita. Deus
 quoq; hoc ipso præcepto hæc vult subintelligi, vbi pa-
 rentum mentionem facit. Neq; enim eius voluntas est,

vt aut

*De officio
 parentum
 & superio-
 rum erga
 liberos, &
 inferiores.*

vt aut perditæ nebulones, aut enormes tyranni huius officij procuracionem obeant: neq; in hoc illis ipse honorem tribuit, hoc est, potentiam & ius regendi, se precibus tanquam numen aliquod adorari patitur: sed cogitent potius, quod & ipsi Deo obedientiam debeant, vt officium suæ fidei delegatum ipsis curæ sit ac sollicitudini, vtq; liberos, familiam & subditos suos, non tantum nutrant, & corporalibus alimentis prouideant, sed omnia maximè ad laudem & gloriam Dei propagandam educant. Quamobrem nequaquam fac cogites, hæc in tuo arbitratu aut voluntate sita esse, vt statuas aut facias in his, quæ tibi visa fuerint, sed quod Deus hæc tibi grauitè atq; adeo serio faciendæ præceperit, cui etiam aliquando exigenti harum rerum rationem redditurus es.

De negligentia parentum & superiorum in suo officio.

Sed quàm hic rursus miserandam plagam videmus, quod huius officij nemo respectum aut curam habere dignatur, perinde agentes, ac si Deus liberos tantum in hoc nobis dedisset, vt animi fallendi gratia nobis voluptati essent, aut delectamento: præterea familiarum tantum in hoc, vt ea tanquam boue aut asino operari faciundo vtamur, aut cum subditis pro animi nobilitudine agamus, non secus eos habentes neglectus, quasi si ad nos non pertinerent, aut nostra nihil interesse quid discant, aut quibus pietatis studijs suam vitam traducant. Nec quisquam eò intendit animum, vt cogitet hoc diuinæ maiestatis esse præceptum, hoc ipsi teuerè examinaturæ, & grauitè vlturæ: aut summa necessitatem hoc exigere, vt iuuentutis rectè educandæ atq; instituendæ præcipua habeatur cura & sollicitudo. Quod si enim cum ad spiritualem, tum mundanarum rerum administrationem, homines idoneos, probos & appositos habere desideramus: profectò non erit vlli parcendum labori, aut operæ, aut impensæ, sed diligenter docendo atq; instituendo liberos, vt & D.

teuere, & hominibus, vtilis esse queant. Neq; tan-
 dem nobis cogitandum est, quo pacto illis ipsis ma-
 gnam saltem nummorum vim cumulemus ac repona-
 mus. Hos enim Deus citra nostram operam alere ac
 ditare nouit, id quod etiam quotidie factitat. Ideo ve-
 ro liberos nobis largitus est, & commendauit, vt eos-
 dem iuxta voluntatem eius educemus regamusq;, a-
 lioqui nihil opus erat parentibus. Quapropter quisq;
 indubitate ita habeat, se debere pro officio, eoq; astrin-
 gi, qui modò nolit infensum & inclementem Deum
 tuo malo experiri, vt ante omnia ad Dei timorem &
 ignitionem suos liberos educet. Atq; vbi aliqua relu-
 cebit spes egregij ingenij, aut non malæ indolis, eos-
 dem quoque bonis literis ac disciplinis imbuendos &
 formandos tradant, vt eorum opera ad politiam, & ad
 quamcunq; rem opus fuerit, vti queant homines.

His peractis diligenter & strenuè, Deus nobis haud
 dubiè suam benedictionem & gratiam largiter imper-
 taret, vt eiusmodi educarentur homines, a quibus cum
 ipsa patria, tum populares præcipuum emolumentum
 caperent. Et huius quoq; disciplinæ sedulitate & stu-
 dio, breui emergerent bene modesti & rectè educati
 ciues, tum pudicæ beneq; moratæ matronæ, rei fami-
 liaris diligentes & studiosæ, qui deinceps indefinenter
 probos liberos & familiam laudabilem procrearent.
 Nam ipse tecum animo repete, quàm nefarium admit-
 tas facinus, quàmq; atrox damnum des, si hac in re ne-
 gligenter agas, aut per te ster, quò minus liberi tui vti-
 liter ac salubriter educentur. Ad hæc omnibus pecca-
 tis & ira temer grauas & oneras, ita, vt liberorum tuo-
 rum eigò æternam damnationem promerearis, tametsi
 aliàs sanctam atq; inculpam vitam traduxeris. Eam
 obrem Deus quoq; cum ista tam omisso animo negli-
 guntur, mundum inuisitatis & non dicendis pœnis afficit,
 vt nullius disciplinæ & pacatæ gubernationis vestigiū

*Commoda
 recta edu-
 cationis.*

apud

apud nos cernatur ampliùs, quod non raro dolente
conquerimur, interim non videntes tantarum trage-
diarum culpam nostram esse. Quemadmodum enim
regere consueuimus: ita rebelles ac degeneres subdi-
tos & liberos experimur. Et hæc monendi gratia
præfens sufficiant, hæc enim tractare prolixius alio
tempus postulat.

PRÆCEPTVM V.

Non occides.

*Continua-
10.*

*Hoc præce-
ptum non
pertinere
ad magi-
stratum.*

HActenus & spiritualem, & mundanum magistra-
tum, hoc est, càm Dei, tum parentum ius & obe-
dientiam, executi sumus. Hoc verò in loco
edibus nostris ad vicinos egredimur, ad discendum
quo pacto nobis inter nos cuiq; erga proximum, vita
nstituenda atque exigenda sit. Quare hoc præceptum
Deus & magistratus non sunt comprehensi, neq; illi
& ius & facultas perimendi facinorosos, quam obe-
dient, sublata est. Siquidem Deus ius suum plebem
cruinosos, magistratui parentum loco committendum
ac credit, qui antiquitus ipsi (vt in Mose legitur) suo-
ipforum liberos in ius rapere, ac iudicio condemnari
cogebantur. Quapropter quidquid hic interdictum
priuatis personis peculiariter interdictum est, & non
magistratui.

Iam hoc præceptum est intellectu valde facile, &
crebrò declaratum, quando quotannis in Euangelio
Matth. 5. auditur, vbi illud Christus ipse interpreta-
tur, ac summatim complectitur, scilicet, neque manu
neque cordis cogitationibus, neque ore, neque signis
neque consilio & auxilio esse occidendum. Quare
in omnibus hic irasci interdictum est, exceptis his, vt di-
mus, qui Dei locum in terris obtinent, hoc est, pare-
ntibus & magistratui. Dei enim & illorum, qui in di-
uinum ordinem cooptati sunt, interest irasci, indignu

obiurgare & punire, ob eos ipsos, qui hoc & alia præcepta flagitiosè transgrediuntur.

Cæterùm huius præcepti constituendi necessitas & causa hæc fuit, quòd Deo obscurum non erat, quanta esset mundi malitia & iniquitas, & quàm hæc vita multis obnoxia esset periculis, eam ob rem Deus hoc præceptum inter bonos & malos constituit. Iam quemadmodum multæ sunt aliorum præceptorum impugnationes: ita quoq; huius non sunt paucæ aut modicæ, ut cum multis hominibus nobis viuendum sit, qui nos iniuria afficiunt, unde causas nanciscimur, inimico animo eosdem prosequendi.

Exempli causa: Si vicinus tuus viderit tibi esse ædes splendidiore, numerosiore familiam, pinguiore agros, plus opum atque fortunæ à Deo esse, quàm sibi: statim ægrè patitur, tibiq; prosperos rerum successus inuidere incipit, neque quidquam boni de te aut cogitat, aut loquitur. Ita impulsu mali Genij, multos consequeris inimicos, qui nihil boni neq; spiritualiter neq; corporaliter tibi faueant, Hos ergo cum videmus, animus noster vicissim ira exarsuat, ac vindictæ cupiditate ardere incipit. Inde maledictorum ac litium pullulant initia, ex quibus deinceps calamitates & cædes emergunt oriunturq;. Hic verò Deus tanquam amicus ac clemens Pater præuenit, seque interponit arbitrum, volens omnem discordiam componi ac præscindi, ne qua oriatur iniuria, aut alius perdat alium. Et in summa, hoc præcepto quemuis ab omni vi atq; iniuria tutum, pacatum ac defensum, hocq; præceptum veluti murum, arcem, asylum & propugnaculum proximo esse vult, ne quam molestiam & damnum à quoquam corpore accipiat.

Est ergo huius præcepti sensus, ne quis ob vllum malefactum vlla conturbetur aut afficiatur iniuria, etiam si hanc abundè promeruisse. Vbi enim cædes in-

Causa huius præcepti.

Exemplū.

Sensus huius præcepti.

terdicta est, aut homicidium: ibi quoque causa, vnde
 oriri possit homicidium, interdicta sunt. Crebro enim
 fit, vt aliquis, tametsi manus eade non contaminet
 ita cruentè imprecando deuoueat proximum, vt no-
 diu superstes viueret, si effectus esset eius imprecatio-
 nibus. Quando ergo hoc natura omnibus nobis insit
 est, & vilitatum esse deprehenditur, vt nemo quidquam
 ab alio ferre sustineat: vult Deus radicem atque ad
 ipsam stirpem euellere, vnde cor hominis aduersus
 proximum exacerbatum exulceratur, nosque assue-
 cere, vt nunquam non hoc præceptum nostris oculis
 obuerfetur, in quo tanquam in speculo vitam nostram
 contemplemur, voluntatem Dei intueamur, illiusque
 vindictam vim atque iniuriam, quam immerentur pati-
 mur, certa quadam animi fiducia ac nominis sui im-
 ploratione commendemus, atque ita illos vehemente-
 furere atque irasci permitramus, vt, quod possunt, fac-
 zant. Vt ad hunc modum homo dicat ledare iracu-
 diam, ac patientem & mansuetum induere animam
 cum primis erga illos, qui causam irascendi ei suppedi-
 tant, hoc est, erga inimicos.

*Quid sit
 non occi-
 dere.*

Quocirca tota huius præcepti summa hæc est,
 simplicibus significantissimè inculcetur, quid sit, non
 occidere. Principiò, ne quis afficiatur iniuria, præter
 quidem manu aut opere. Deinde, ne vitamur lingua
 hoc, vt consilium demus alicui incommodandi. In-
 per, ne qua vitamur via aut medio, vnde aliquis detri-
 mentum possit accipere, neue alijs vitijs contem-
 tiamus. Ac deniq; vt ipsum cor hostiliter infensu-
 sit nemini, aut irritatum iracundia malè velit, Ita, vt
 corpus & anima extra omnem sint noxam, cum
 quouis, tum peculiariter de eo, qui tibi mali quid
 precatur vel etiam infert. Nam ei malè facere, qui be-
 de te sit meritis, aut tuis rationibus optimè con-
 tum cupit, non humanum est, sed planè diabolicum.

Secu

Secundo, huius præcepti reus est, non tantum is, qui mala facit, sed etiam is, qui, cum proximo benefacere, eiusque damnum aut iacturam antevertere, ob-
 stare, eum tueri & servare posset, ne quod malum aut iniuriam accipiat corpore, non facit. Tam ergo quotiescunque nudum videris, eundemque non adiutum dimiseris, cum pro facultatibus, eius nuditatem conu-
 ltere possis ac tegere: hunc profecto frigore enecasti. Ita quoties videris famelicum, nec tamen pascis eum, hunc fame cruciatum interire sinis. Non secus quoque, si quem morte condemnatum videris, aut in simili quopiam casu periclitantem, nec eum servare approperras, cum neque via neque occasiones illius eripiendi tibi sint recognita: pro certo constat, hunc te neci dedisse. Neque tibi proderit hæc adducta excusatio, te in eius peccat non consentisse, aut consilio & auxilio non ad-
 iurasse: siquidem charitatem illi subtraxisti, ipsaque benefactis eum privasti, quibus adiutus non difficulter vitam retinisset.

*Peccatum
contra hoc
præceptum.*

*Qui &
quot ho-
micide.*

Quare Deus non iniuria omnes illos damnat homicidij, qui necessitate pressis, aut de vita periclitantibus, consilio aut ope non subveniunt. Hos in die nouissimo horrenda quoque damnabit sententia, quemadmodum ipse Christus annunciat, inquitens: Esuriui, & siti, & non dedistis mihi manducare aut bibere, Hospes eram, & non collegistis me, Nudus eram, & non cooperuistis me, Infirmus & in carcere eram, & non visitastis me, Hoc est, meque meosque fame, siti, frigore perire, a feris discerpi, in cacere situ & squalore putrescere, inque omnibus necessitatibus foede succumbere fuistis. Quid hoc aliud est, quam homicidas, & *αἰσχροψό-
νους & μιαιφόνους* (Bluthunde) culpasse? Nam tamen hoc ipsum opere non perpetrasti: proximum tamen in periculis atque infortunio hærentem, quantum ad te attinebat, immisericorditer perire permisisti.

Et perinde est, ac si quem in profunda aqua nauigantem, & aduersis ventis laborantem perspicerem, aut ignem prolabantem, possemq; illum porrecta manu periculo eripere ac seruare, & non facerem. Qui veri coram toto, mundo aliter atq; funestus homicida & cruentus latro, probari aut perhiberi possem? Quia propter hæc decisua Dei est sententia, ne quem hominem lædi aut damaum accipere patiamur, sed bonis humanitatis & benevolentia officijs demeremur. Estq; hoc præceptum peculiariter erga eos conferuandum, cum quibus inimicitia nobis intercesserunt. Vt enim amicis ac fautoribus nostris beneficiamus, virtus valdè leuis est & ethnica, quemadmodum Christus Matth. 5. loquitur.

*Bona opera
huius præcepti.*

Hoc loco iterum verbum Dei habemus propositum, quo nos ad vera, præclara ac summa opera, nempe, mansuetudinem, patientiam, breuiter, & amorem, & benefacta inimicis nostris exhibenda, pellicere ac prouocare conatur. Vultq; nos subinde commouere, vt retroflexa cogitatione, prioris præcepti similes memores, illum esse Deum nostrum, hoc est, nobis utile suppetias ferre, assistere ac tueri, vt animum vindictæ cupidum in nobis compescat atq; coërceat. Tamen hæc vulgo essent tradenda atq; inculcanda: tum abudè bonorum esset operum, quæ nos facere oportebat. Verùm hæc prædicatio non esset ex vltu monachorum, sed plus iusto religiosorum ordinem defraudaret, inferrerq; insignem Carmelitarum sanctitati iniuriam, & fortasse hoc ipsum diceretur bona operum terdicere, & monasteria desolare. Hac enim ratio vulgus tanti, imò potiùs multò maioris fieret, eos longo interuallo præcelleret: ac quiuis facile perspiceret, quomodo ipsi mundo tam foedè hæctenas impesuerint suâ fucatâ & hypocritica sanctitate, quòd hoc præceptum, & alia præcepta omnia, illiberaliter

Monachorum fictitia opera.

respue

respuerint, & inutilia existimârint, tanquam non præcepta fuissent, sed consilia: ad hæc suos fictitios ordines & sectas tam perniciosas, quam hypocriticas, pro perfectissima vita impudenter iactârunt & proclamârunt, ut planè vitam suauem & tranquillam, omniq; & cruce vacâtem & patientia, illi ventres & porci agerent. Quam ob causam se quoq; in monasteria abdidderunt, ut à nemine quidquam paterentur molestiæ, nèue quenquam vlla in re bona iuuarent. Tu verò scito, hæc vera, sancta & diuina esse opera, quibus Deus cum omnibus Angelis exhilaratur, quibusq; omnis humana sanctitas collata non nisi foetor & stercus est, nec aliud, quam iram & damnationem promeretur.

PRÆCEPTVM VI.

Non mœchaberis.

Sequentia præcepta intellectu iam sunt facilia ex interpretatione antecedentis. Eò enim tendunt omnia, ut à damno & inferenda iniuria proximo caueamus. Sunt verò eleganti ordine posita, Primum enim de non lædenda proximi persona conditum est. Secundum respicit personam sibi proximam, aut post se sibi proximam, nempe suam coniugem, qua cum vnum corpus & vna caro effectus est, ita ut nulla in re maiori possit affici iniuria. Quamobrem hoc in loco disertè ac significanter expressum est, ne quam ignominiam illi faciamus, afficientes contumelia suam coniugem. Ac peculiariter de adulterio sonat, propterea quòd in Iudaismo ita ordinatum & præceptum fuerat, ut quisq; ducta vxore matrimoniū cõtraheret. Vnde & iuvenes maturè cõtrahebant, ita ut virginitatis status & celibatus apud Iudeos nullius haberetur momèti. Sed neq; propalâ visebantur aut cõcedebantur: meretriciû ac scortatorum lustra, ut hodie apud nos solenne est.

*Summa
sequentiis
præceptorum.*

Ordo præceptorum.

Quamobrem adulterium apud illos communissimum fuit peccatum impudicitiae.

*Omniem
immundi-
ciem &
Iesus cau-
sas & occa-
siones pro-
hibens,*

Quoniam verò apud nos adeò sceda & nefanda omnium vitiorum & seortationum lerna cernitur: hoc præceptum quoque aduersus omnia impudicitiae genera & species constitutum est, quocunque tandem dici possunt nomine. Et non solum externum opus interdicitur: verum omnis generis etiam causa, illa etiam & occasiones, vt cor, os, oculi, aures, atque adeò totum corpus purum sit ac castum, nullum locum, opem, consilium, impudicitiae seu uicendae præbeat. Et non solum hoc: sed etiam hisce nefarijs rebus summo conatu obstet, tueatur, prohibeat, vbi periculum & necessitatem viderit, ac contra præsto sit auxilio & consilio proximo suo, ne quam famæ suae iudicram, accepta in coniuge contumelia, faciat. Nam vnicunque tale aliquid per negligentiam intermitteris, cui possis obfistere, aut dissimulanter conuiues, quasi tibi nihil intersit: non secus eius flagitij culpa tenentur, quam is ipse, qui perpetravit. Tantum ergo hoc præceptum, vt paucissimis complectamur, à nobis exigit, vt quisque tum pro se vitam castam exigat, tum proximo quoque in hac obtinenda & tuenda sit auxilio. Voluit enim Deus hoc præcepto cuiusque uxorem tanquam vallo circumsepere ac defendere, ne quis temere eam contrectando semet adulterio reum faceret aut pollueret.

*Matrimo-
nium hono-
randum.*

Cum autem de coniugio tam euidenter præceptum hoc constitutum sit, ac nobis causam de eo ducendi suppeditet: probè tibi notandum, & in his scribibus reponendum erit. Primò quidem, quomodo Deus hunc matrimonij statum ac ordinem amplissimè honoret ac prædicet, vt eundem præcepto suo reque confirmet & tueatur ab iniuria. Suprà quidem Quod præcepto illum confirmauit: Honora patrem matrem tuam. Hoc verò in loco, vt dictum est, vt

uto effet, circumualuit ac defendit eum. Quamobrem & a nobis requirit, vt eundem honoremus, serueamus, & traducamus, veluti diuinum ac beatum ordinem, quando illum initio ante omnes alios seruandum instituerit, eamque ob rem separatim masculum & feminam creauit, non ad libidinosè exercendam spurcitiem atque lasciuiam, sed vt legitimè coniuncti, coeundi essent, liberos procrearent, nutrirent, eosdemq; ad Dei gloriam ampliandam, piè ac rectè educarent. Idcirco quoq; Deus hunc matrimonij ordinem præ omnibus alijs tãtis cumulauit benedictionibus, ad hæc, quæcunq; in mundo sunt, huic prouehendo insumfit, eidemq; vt enda subdidit, tantum in hoc, vt hic ordo opulentiè & largiter esset constabilitus. Qua ex re facile liquet, non locum aut curiositatem, sed rem magnam & arduam, atque adeò constantem Dei voluntatem esse matrimonium. Permagni enim sua refert, vt educentur homines, qui mundum sua opera ad Dei cognitionem, & beatam ac vitutibus exornatam vitam exigendam, queant perducere, aduersus malitiam & demones pugnandi gratia.

Quocirca subinde docui, ne hunc ordinem contemnamus, aut tanquam iocularè leuiter æstimemus, quem irridendi morem cæco mundo & pseudoreligiosis nostris hætenus fuisse vidimus: sed iuxta Dei verbum, quo multis modis exornatus & sanctificatus est, eum intueamur, ita vt non solum cæteros pretio & dignitate æquare soleat, sed omnes cæteros longo intervallo post se relinquat, siue illi sint linciti Cælares, siue purpurati Principes, aut insulati Episcopi, aut quicunque tandem. Quicumque enim, aut spirituales aut seculares (vt loquuntur) sunt ordines, his omnibus hic venerandus est, & omnibus hic quoque amplectendus, vt post audiemus latius. Quapropter matrimonium nõ priuatus aliquis status habendum est, sed

Est matrimonium honorandum.

communissimus & nobilissimus, cuius vsus per totam Christianitatem, imò per totum mundum, longè latèq; patet.

*Matrimo-
nium ne-
cessarium
& à Deo
præceptum.*

Secundò sciendum est, hunc ordinem non solum esse honestum, sed necessarium etiam, neque non scripto à Deo præceptum, vt in genere omnes status ac ordines, cum viri, tum mulieres, quicunque ad hunc amplectendum natura sunt appositæ, in eo versentur: exceptis nonnullis, licet per paucis, quos Deus singulari quodam consilio segregauit, vt ad iugum matrimonij minùs reperiantur idonei, aut sublimi ac supernaturali gratia ea libertate donauit, quò possint extra hunc ordinem, seruata vitæ pudicitia, castitatem tueri. Vbi enim natura, quemadmodum à Deo nobis insita est, fertur ac rapitur: fieri nullo modo potest, vt extra matrimonium castè viuatur. Siquidem caro ac sanguis naturam suam immutare non potest, ac naturalis ille appetitus, & carnis inclinatio consuetum iter, nulla re obstante aut prohibente, sequitur, id quod omnibus liquet hominibus. Quare vt aliquatenus libido carnis caueri posset: Deus matrimonium instituit, vt quilibet sua parte legitimè destinata fruatur, illa que contentus viuatur, tamen si hinc quoq; gratia Dei opus est, vt contentus quoque castus sit.

*Contentores mat-
rimonij.*

Ex hoc iam liquidè perspicis, quàm furiosè illa turba Papistica, sacrifici monachi & monachæ, huic ordinationi & præcepto Dei reluctantur, qui matrimonium contemnunt & prohibent, seq; perpetuam castitatem seruaturos, magna animi præsumptione pollicentur ac vouent, ad hæc simplicium animos phaleratis detestis, hoc est, imposturis ac menocacijs impudenter seducunt. Nemo enim perinde castitatem exosam habet aut in libidinem est pronior, ac illi, qui matrimonium præ magna sanctitate detrectant, & aut propalam impudenter scortationi & libidinibus indulgent, au-

clanco

clanculum longè scœdiora, quæ honestè commemorari non possunt, perpetrant, ut nimium, proli dolor, expertissimus. Et breuiter, quanquam ab ipso opere temperent: ipsum tamen cor impuris cogitationibus, & prauis cupiditatibus plenum, extrema flagrat libidine, ut planè perpetuo quodam incendio & occulto quodam vulnere carpantur & absumantur: quod in matrimonio constitutis nulla cum difficultate euitare licet.

Quare hoc præcepto omnium eorum, qui extra coniugium degunt, castitatis vota damnata & soluta sunt: imo quoque omnibus irretitis, & miseris conscientijs, quæ suis monasticis votis miserè deceptæ sunt, præceptum est, ut deserto libidinoso & impuro ordine matrimonium arripiant, ita reputantes, quòd quanquam alioqui monastica vita prorsus diuina esset, tamen in viribus suis situm non sit, cælibem vitam agere, in qua si maneant, tantùm magis atque magis libidine incensi aduersus hoc præceptum delinquere cogantur.

Iam hæc eò à me dicta sunt, ut iuuentus crebris monitis in eam perducatur sententiam, ut incipiat voluptate quadam complecti matrimonium, sciatque felicitatem & Deo acceptum esse ordinem. Hac enim ratione temporis progressu tantùm effici posset, ut illi suus iterum honos redderetur, & scœda illa & manifestarum scortationum, & aliorum turpissimorum vitiorum, quæ contemptum matrimonij consecuta sunt, lerna passim nunc in mûdo regnans diminueretur. Quare hoc quoque parentum ac magistratus est officium, iuuentutis rationem habere, ut pudicitiam & honestatem perdiscant, atque ubi adoleuerint, maturè honesto iungantur matrimonio, quam rem haud dubiè sua gratia & benedictione prosperare dignaretur Deus, ut voluptas & gaudium inde perciperetur.

Vltimò, Ex his omnibus Epilogi vice hoc adijciatur, hoc præceptum non solum exigere, ut quisque ope-

*Impurus
cælibatus
& vota
monastica
damnan-
tur.*

*Parentum
& magi-
stratus of-
ficium.*

*Mutuan
benevolen-*

*Iam & si-
dem coniu-
gum neces-
sariam.*

ribus, verbis & cogitationibus castè viuat in tuo, hoc est coniugali imprimis statu, sed etiam, vt comparem, coniugem à Deo sibi concessam, in precio habeat, & amore prosequatur. Vbi enim volumus coniugali castitati locum esse, ibi necessum est ante omnia, vt vir & mulier in amore concordés conuersentur, vt alter alterum ex animo mutua quadam beneuolentia & fide complectatur. Hoc enim vnum est ex præcipuis, quæ amorem & studium castitatis accendant: quod si præstito fuerit, ipsa quoque castitas sua sponte sine mandato consequetur. Inde quoque diuus Paulus tanta diligentia eos, qui sunt in matrimonio, admonet, vt mutuo amore se diligant & venerentur. Habes ergo hoc iterum opus valde preciosum, imò potius multa magna & præclara opera, quæ alacri animo iactare, ac omnibus religioforum ordinibus, citra verbi Dei auctoritatem institutis & electis, opponere potes.

PRÆCEPTVM VII.

Non furtum facies.

*Sanciri do-
miniorum
distinctio-
nem,*

*Furtum
quid.*

Furtum.

Proxtuam tuamq; coniugis personam, proximum est res familiaris: hanc quoque Deus vult esse intacto, præcepitq; ne quis alterius fortunas inuadat, aut clanculum compilet. Furari enim nihil aliud est, aut dicitur, quam fortunas alterius per iniuriam sibi vindicare: qua re breuiter omnis generis in omnibus negocijs proximi defraudationes comprehense sunt. Iam hoc vitium admodum commune est, & longè lateq; patet, at tam parùm curatur, vt omnem planè modum excedat, adeò vt si omnes, quotquot fures sunt, fures tamen dici nolunt, suspendendi essent, citò totus mundus desolaretur, neq; cruces aut carnifices sufficerent. Neque enim hoc tantùm furtum dicendum est, vt diximus, cistas & marsupia clanculum eua-

cuare; sed in foro quoque locum habet, in tabernis, ubi res venales prostant, in cella vinaria & ceruissaria, in officinis, Breuiter, vbicunque tractantur commercia, vbi pecunia vel pro mercibus vel labore datur & accipitur.

Exempli causa, vt pro simplicibus aliquantò fusiùs ac rudiùs explanemus, vt saltem videamus quàm prodeliter præest, heroq; suo damnum dat, aut fieri permittit, cui obitare potuisset, aut quò minùs fieret, anteuertere, aut alioqui rem herilem malè tractat, aut propter socordiam, indiligentiam aut malitiam negligit, vt hero ac heræ agrè atque molestè faciat, & quocunque pacto hoc praua animi libidine fieri potest. Neque enim loquor de his, quæ per incogitantiam inuito fiunt animo. Sic, inquam, quotannis herum tuum triginta aut quadraginta aureis defraudare potes, quos si alius clanculum conuassisset, huius gula esset perfringenda laqueo. Verùm tu tanti furti tibi conscius adhuc ferocire audes, & insolenter agere, neque quisquam te audet furti accusare, & alienæ pecuniæ condemnare.

Non secus quoque loquor de fabris siue opificibus & mercenarijs, qui sua viuuntur libidine, neque sciunt, quo pacto eos, qui suam sibi locant operam, satis exhauriant, cum nihil secius in opere frigeant segniter & infideliter laborantes. Hi omnes longo superant intervallo nocturnos illos & clancularios fures, qui vel seris ac repagulis caueri, vel comprehensi ita coerceri possunt, vt amplius id non faciant. Horum autem improbitatem nemo, quamlibet perspicax, cauere potest, nec quisquam audet eos vultu aliquantò obliquiore conuerti, aut vilius furti accusare, Ita, vt aliquis decies libentius æs suum è crumena amittere sustineret. Nam hi mei vicini sunt, mihi amici, mei proprij ministri, de

quibus

*Iniusti lu-
cra cupidi-
tas.*

*Ignauia
sive negli-
gentia in
facultati-
bus nobis
commissis.*

*Iniusta
mercedes.*

*Impositura
in mercibus.*

*Fraudes
contractuum.*

*Mundus
plenus fur-
torum.*

*Qui archi-
pyrata.*

*Furta Pon-
tificum Ro-
manorum.*

*Summa
impunitas
furtorum.*

quibus mihi omnia fidei & diligentiae officia polliceor
illi primi sunt, à quibus indignè compilor.

Ita quoq; in foro, in emporijs, in mercatibus, in pu-
blicis commercijs, omnium potentissimè hoc furis ge-
nus regnat, & locum obtinet, vbi alius alium vitiosa
merce, falsa mensura, iniquo pondere, adulterina mo-
neta, defraudat ac decipit, neq; non versipelli quadam
astutia, & miris imposturis atq; decipulis circumdu-
ctum dispoliat. Ad hæc, si quis alium pro libidine sua
grauat commercijs, ad vitium vsq; tondens & crucians.
Et quis hæc omnia fando enumerare valet, aut excog-
itare? In summa, hæc communissima omnium ars est
& omnium numerosissima in terris sodalitas. Nam si
quis mundum per omnes vagatus ordines recto iudicio
contemplabitur: nihil videbit aliud, quam ingens
aliquod & spaciosum stabulum, quod magnis furobus
est refertissimum.

Vnde quoq; archipyratae, latrocinio quaquà verum
grassantes, rectè dicuntur, non cistarum compilatores,
aut fures clancularij, qui substantiam alicuius furto im-
minuunt, sed qui domi desident, magni dicuntur pro-
ceres, ac ciues probi & integri, sub honestatis prætextu
furtum exercentes & latrocinium.

Sed possent præteriri silentio, quæ de paruis & nul-
lius momenti furibus memorauimus, præ illis, quæ de
maximis illis furum antesignanis dicenda essent, qui-
bus cum potentes & summi Principes societatem in-
iungunt, qui non vnam atq; alteram solum ciuitatem com-
pilare solent, sed totam Germaniam quotidie com-
pilant atq; denudant. Imò vbi maneret, quæ totius mun-
di opes turtim ad se rapuit, & in hunc vsq; diem possi-
det, defensatrix illa & caput furum omnium sancta,
Deo placet, sedes Romana?

Breuitè, ita iam in mundo comparatum est, vt quod
propalam furari ac prædari nouit, is concessa impunitate

tate ab omnibus liberè & securè agat, quin & honorem sibi deferri postulet: parui interim & clancularij illi fures, semel in furto deprehensi, dedecus & pœnam perferre, illorumq; honestatem confirmare cogantur. Veniant amen sciant illi, se coram Deo fures esse omnium maximos: cui & dignas, quas meriti sunt, pœnas sunt daturi.

Cùm itaq; hoc præceptum tam multa, vt ostensum est modò, complectatur: necessarium est, vt hæc vulgo diligenter proponantur & explanentur: neue tam securè & liberè eos abire patiamur, sed subinde iram Dei eis ob oculos ponamus & inculcemus. Neq; enim talia Christianis, verùm omnium maximè nebulonibus prædicamus, quibus multò iustiùs iudex aut minister carceris aut carnifex prædicaret. Quapropter quilibet sciat, qui quidem iratù Deum experiri nolit, sibi præceptù esse, vt non solùm proximo non damnum inferat, aut eius interuertat commodum, neq; in commercijs aut contractibus vlla perfidia, simulatione, aut dolo malo eundem circumducatur: sed etiam vt eius bona magna cum fide tueatur, eius commoditatem, quoad eius fieri potest, promoueat, præcipuè quando suam operam argento, mercede, ac victu pensandam locauit proximo.

Iam quicumq; hæc temerè contemserit: effugerit ille fortasse manus carnificis, at ipsius Dei iram & pœnam nunquam effugiet. Et quanquam ad tempus hæc sua vtatur ferocia, circumforaneus erro tamen & mendicus manebit, omnes plagas & infortunia experturus. Iam quidem aliò te vocat animi tui prolubium, vbi res herilis singulari quadam fide tibi procuranda fuerat, tunc gulæ interim ac ventri tuo seruis, non secus ac fur mercedem suam accipiens, contendens etiam ob istam tuam perfidiam negligentiam coli & honorari. Huius generis permultos est videre iam ministros ac famulos,

qui

*Enarratio
ac repetitio
huius præ-
cepti crebra
ad quid
conducatur.*

*Virtutes
sexti præ-
cepti.*

*Pœna vio-
lati huius
præcepti.*

*Furta acco-
nomica.*

qui non contenti omnia perfidè & malignè agere, insuper cum heris suis etiam superbè & ferociter delirant, neq; tantum humanitatis aut fidei lubentes offererent, vt damnum aliquod antevertendo præcauerent.

Sed attende, precor, animum, quidnam hac ratione lucris sis consecuturus, nempe, vt vbi ducta vxore ipsi propriæ domus curam susceperis (ad quod tibi Deus omnium inauspicatissimè opem suam non denegabit) hæc tua perfidia ad teipsum redeat, fiatq; vt, vbi hereditate tuo prius vel vnus obuli fraudem feceris aut damnum dederis, trigesses id tuo maximo malo perfoluas.

Iniusta accipia opificum & mercenariorum.

Pari ratione artificibus quoque & mercenarijs suspensabitur perfidia, à quibus iam non dicendam, pleneq; intolerabilem libidinem & audire, & perferre cogimur, quasi in alienis bonis obtineret dominium, aut quiuis, quodcunq; postulassent, citra contradictionem mox numerare cogeretur. Hisce omnibus permittere senè, vt audacter proximum iniquissimis exactionibus deglubant ac rondeant, quamdiu potuerunt: equidem Deus sui præcepti non erit immemor, illisq; ipsis debita præmia redditurus est, eosq; non in virentem ericem, sed planè in aridam furcam suspensurus, vt per omnem ætatem infelices nihil vnquam bonorum consequantur. Et profectò, si Rempublicam haberemus bonis legibus institutam: facilè ac citra moram etiam modi hominum libido atq; temeritas coerceri possent atq; infringi, qualem olim apud Romanos morem fuisse legimus, vbi talium homuncionum improbitates acerbissimis pœnis, vt alij inde exemplum sibi sumerent, coercerent.

Magistratus civilis officium, Romanorum severitas.

Fori seu macelli rapacitas & expilationes.

Nihilo felicitiùs alijs quoq; sua debet cadere auaritia & miluina rapacitas, qui è foro & macello publico quod omnibus seruire debebat, lustra prædonum locum latrocinij constituunt, vbi quotidie indignis modis grauantur miseri, nouis subinde inducis onerantur.

bus & caritatis rationibus. Ac quisq; foro pro sua libidine, utq; illi visum fuerit, abutitur, ad hoc intolerabiliter superbiens atque ferociens, quasi iure sibi hoc liceat, sua quam maximo velit precio diuendere, tantum abest, ut aliquis eam ob rem illi oblique obmurmure. Horum omnium spectatores erimus, permittunt, ut pro arbitratu suo alios deglubant, spolient, mutilent, lacerent, rapiant, ac omnibus modis suæ auaritiæ seruiant. In Deo tamen fiduciam nostram habebimus, alioqui etiam hoc ipsum facturo, ut ea benedictione, ubi diu multumq; alios degluberis, neque parum boni corraseris, tuas opes prosperet, ut frumentum tuum in horreo, cereuisia tua in cellario, pecus tuum in stabulo pereat: imò potius, ubi proximum tuum vel aureo defraudaueris, tu de tota summa ac sorte periclitans in dubium venias, ut ita absumpta & ablata euaneat, etiam cum puluisculo, ut nunquam vilam ex ea voluptatem capias.

Pena temporalis.

Ab experientia, Ad male dilabuntur.

Pena iniustorum auarorum.

»

»

»

»

»

»

Hoc verum esse, equidem quotidianis experimentis discimus, nullam rem aut furto aut fraude paratam possessori lucro esse. Quot enim esse putas, qui diu nocturnè corradendis & cumulandis opibus se excruciant, qui tamen ne teruntio quidem ditiores euadunt? Et quanquam multum cumulent: tot tamen plagis & calamitatibus affecti sunt, ut cum voluptate ac gaudio rebus partis frui nequeant, neque liberis suis eam hereditatem relinquunt. Verum enimverò cum neminem hæc moueant, atq; non secus, ac si nostra nihil interesset, agamus: necesse est, ut alia ratione nos inuisat, & sapere doceat, ut nempe nouis subinde exactionibus exugamur, aut numeroso quodam peregrinorum militum exercitu nos adoriantur, qui in vnus horulæ spacio, ita cistas & marsupia nostra exenterent, nec antè depraedandi finem faciant, quam nobis nullus obulus maneat reliquus: ad hæc vastata passim patria,

ades

*Pœna alt-
onis diuis-
na.*

ædes nobis exurant etiam, neq; non vxores & liberos
nostros affectos ignominia perimant. Et vt summam
dicam, multum furans certò tibi pollicere, multò plu-
ra te furto amissurum. Tum qui per vim atq; iniuriam
rapto viuit, & lucro seruit, vt alteri incommodet: illi
alium nanciscetur, à quo paria accepturus est. Deus
enim huius artis est scientissimus, quandoquidē qui
que alterum rapinis ac furto compilat, vt furem fur-
latronem latrone puniat. Vbi aliàs sufficiens nobis
iuppeteret, ad puniendos fures, & patibulorum & la-
queorum copia.

Iam qui amicis dictis commonetur, ille certum ha-
beat, Dei esse præceptum, quod in iocum conuerti no-
lit. Nam etsi nos deceperis, contemseris, aut furto & ra-
pinis compilaueris: tuam quidem iniuriam æquo ani-
mo tolerabimus, fortasse propterea non illico famu-
erituri, tibiq; quemadmodū nos docet Oratio Do-
minica, omnium iniuriarum concessa venia, condona-
mus, tuiq; miserebimur. Probi enim & iusti non possunt
non exuberare copia, tuq; tibi longè maius detri-
mentum, quàm alteri concilias.

*Tenacitas
in dandis
necessarijs
elemosy-
nis.*

Sed hîc, obsecro, fac attentò sis animo, tibiq; caris
as, vbi pauperes (quorum iam magnus est numerus)
venerint, quibus nummis diurno labore partis omnia
mercanda sunt, tuq; non secus agis, quàm si omnibus
è tua gratia pendendum sit, ad viuum vsq; deglaber-
ac rodens, quos etiam superbè à te dimissos abigis in-
humanissimè, quibus dare debebas & largiri gratum.
Illi quidem miserè à te abeunt, & affecti tristitia, & cum
neminem habeant, cui ista conquerantur, sublata
cælum voce, Deum vltorem inuocant. Hæc, inquit,
iterum atq; iterum repetens moneo, vt caueas tanq;
ipsum cacodæmonem. Tales pauperum gemitus
implorationes ioculares non erunt, sed vim in se habebunt,
quæ & tibi & vniuerso mundo erit intolerabilis.

atque ad eum pertingent, qui egenorum & afflictorum cura afficitur, ac iniuriam illis illatam non patitur inultam. Quòd si hæc superbè contemseris, aut etiam irriseris: tum vide, quem inimicum tibi feceris. Si enim prosperè tibi ceciderit: tum Deum & me, coram mundo vniuerso mendacij coarguas licet.

Nos abundè satis admonuimus ac dehortati sumus: qui ista neglexerit, aut non crediderit, hunc misum faciemus, donec suo malo harum rerum fecerit periculum. Iuuentuti tamen hæc studiosè inculcanda sunt, vt sibi caueat, nec veteris & indomitæ multitudinis insequatur vestigia, sed mandatum Dei in conspectu habeat, ne & ipsam comprehendat ira & pœnæ diuinæ. Nostrum officium non latius protenditur, quàm vt hominum flagitia indicemus, eademq; verbo Dei puniamus. Verùm vt tam aperta & manifesta deprædandi, ac farandi libidò coërceatur, Principum & magistratus interest: qui si ipsi oculos haberent & animum, in omnibus negotijs atque commercijs certam rationem atq; ordinem constituendi & conseruandi, neque pauperes grauarentur & opprimerentur, neque semetipsos alienis peccatis onerarent.

Sed iam satis superque dictum est, quid sit furari, ne tam angustis id metis concludatur, sed eò vsque sinatur protendi, quousq; nostra cum proximo exercenda negotia protenduntur. Et vt compendio quodam rei summam, sicut in alijs præceptis fastitauimus, perstringam, illud hoc præcepto cautum est. Primum, ne quam iniuriam inferamus proximo (qualescunq; tandem, & quàm multiplices rationes excogitari possunt, opes atque substantiam alienam imminuendi, decurtandi, impediendi, alienandi) neque his consentiamus, aut hæc fieri patiamur, sed prohibeamus, ac omnibus modis eius damnùm anteuertamus.

Contra verò præceptum est, vt eius bona promoueamus,

Gg

ueamus,

*Neglectio-
nem pau-
perum pu-
niri.*

*De officio
principum
& magi-
stratus.*

*Repetitio
definitio-
nis furis.*

*Peccata
contra hoc
præceptum.*

*Bona opera
hujus præ-
cepti.*

*Pramia
hujus obe-
dientia spi-
ritualia &
corporalia.*

*Inter bona
externa
præcipuum
bonum ex-
istimatio.*

*I.
Peccata
crassiora*

ueamus, augeamusq; atq; vbi necessitate pressus eius inopiam benignè subleuemus, illi impertiamus præ manu aliquid demus, quo fruatur, cum amicis, tum inimicis. Iam qui bona opera quærit aut capit facere, hic abundè satis inueniet, quæ Deo ex animo perplecent & grata sunt, ad hæc quæ incredibili quadam benedictione remuneratur, & amplissimè cumulat, ut abundè compensetur nobis, quidquid officij ac humanitatis proximo exhibuerimus. Quemadmodum sapientissimus etiam docet Salomon, Prou. 19. Generatus Dominus qui miseretur pauperis, & vicissitudinè suam reddet ei. Habes hic opulentum Dominum, qui tibi proculdubio soluendo est, nec patietur vlla te premi aut vrgere penuria, quo adiutore tranquilla conscientia in centuplo plus frui potes, quam cum perfidia aut iniuria proximi corradere. Iam qui hanc benedictionem non se abundus fastidit, ille irarum & infortunij abundè inueniet.

PRÆCEPTVM VIII.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

PRæter corpus proprium, legitimam coniugem, & rem familiarem, adhuc alius thesaurus nobis superest nempe, nominis & famæ æquabilis atque inuoluptata præclarum testimonium, quo nequaquam carere possumus. Neque enim præstat, ut fama parum secunda viuamus inter homines, apertè infamia notabile & contemti omnibus. Quocirca Deus proximi famam nomen, & iustitiam nihilo magis vult imminui aut decurtari, quam argentum & opes eius parere furto, aut deprædationibus, ne quis aut vxoris, aut liberorum aut familiæ, aut etiam vicini labore infamia. Ac primum quidem crassior huius præcepti sensus, quem

admo

admodum ipsa verba sonant (Non loqueris contra *pugnancia*
proximum tuum falsum testimonium) ad negotia fo- *cum hoc*
rensa referendus est, vbi miser aliquis & innocens ac- *praecepto.*
culatur, falsisq; testibus opprimitur, vt luendo poenas,
aut corporis, aut rei, aut famæ, in periculum veniat.

Iam hoc perinde apparet, quasi parum ad nos perti- *Calumnia*
neat. Cæterum apud ludæos res fuit vehementer vsi- *forenses.*
gata & communis: siquidem populus optimis legibus
gubernabatur. Et vbi etiam hodie est Respublica ad
hunc modum instituta, non potest non ei peccato lo-
cus esse. Cuius rei hæc causa est. Vbi enim p. o tribu-
nali iudices, consules, principes, aut alij magistratus,
cognoscendis causis dant operam: hinc fieri non potest,
quin pro huius mundi vsitata consuetudine res agatur,
nemo libenter potentio-rem lædere sustinet, sed quisq;
assentatur & loquitur ad gratiam, victus aut nummis
aut spe, aut amicitia. Vnde fit, vt miser aliquis victus
& oppressus, causa cadere, ac poenas pendere cogatur.
Estq; communis quædam in mundo clades atq;
calamitas, quod iudicio perrarò præsumunt viri boni &
integri.

Neque enim quiuis eirei inuenitur appositus, sed *Iudex.*
sumprimis necesse est, vt is, qui iudicis functurus est *Testis.*
officio, vir sit probus & pius, & non tantum probus, ve-
rum etiam prudens sit & perspicax, nec minori auda-
cia & animi fortitudine præditus. Non secus quoq; o-
pera precium, vt qui testem acturus est, vir sit fortis, ac
vitz inculpatæ. Qui enim in omnib, causis semper iu-
stè iudicare, neque vim aut iniuriam inferre iustitiæ vo-
luerit: ei sæpiculè amici, affines, cognati, vicini, poten-
tes ac diuites, lædendi erunt & offendendi, qui mul-
tum illi aut obesse, aut prodesse queant. Quocirca o-
mnino cæcus sit oportet, vt clausis & auribus & ocu-
lis nihil audiat aut videat, præterquam quæ illi expo-
nuntur, vt secundum illa ferat sententiam.

*Iudicia &
omnia fo-
rensis offi-
cia confir-
mantur, si
rè & bo-
na consci-
entia fiant.*

Primum ergo eò tendit huius præcepti constitutio, vt quiuis proximo in eius iure tuendo ferat suppetias, neque obftet, neue aliò malitiosè torqueat, & torqueri sinat: verùm omnibus modis promoueat, lique interritè patrocinetur, siue iudicis siue testis personam obtinuerit, quæcunq; tandem res in contentum venerit. Cum primis verò hoc loco iure periti meta præfixa est, quò diligenter videant, vt causas iustè tractent atque integrè, vt quod iustum & iustum esse patiantur: Et contra, ne suis imposturis technis nigra in candida vertant, & praua recta faciant, aut verum reticentes, tacitum prætereant, nulli respectu pecuniarum, opum, dignitatis atque potentiaæ habito, Et hæc est vna pars huius præcepti, & sensus aliquantò crassior, de omnibus, quæ aguntur in iudicio.

Deinde multò latiùs patet, si in spirituale iudicium aut regimen referatur, vbi ita agitur, vt quiuis aduersus proximum suum falsum loquatur testimonium. Vnicuique enim gentium probi agunt Christiani & prædicatores: eo iam damnati sunt coram mundo iudicari, vt pro hæreticis & apostatis habeantur, imò potius seditiosi & perditissimi latrones dicantur & æstimantur. Ad hæc Dei quoq; verbum turpissimè & virulentissimè insectationem patitur, blasphematur, mendaciter arguitur, malitiosè peruertitur, & falsò hæc & illa torquetur ac deprauatur. Sed hæc in præsentia quidem missa faciamus. Ea enim cæci mundi natura est, vt veritatem & filios Dei improbè condemnet, & iniuriosè insectetur, neq; tamen hoc factum peccati loco estimet.

Tertiò, quod ad nos omnes pertinet, omne peccatum linguæ, quo famam proximi denigrare aut lædere possumus, hoc præcepto interdictum est. Nam loqui falsum testimonium, nihil aliud, quàm oris & linguæ opus

*Damnatur
tota sophi-
stica foren-
sis.*

*Corrupte-
la, quibus
emuntur
patrocina
in malis
causis.*

2.

*Calumnio-
sa mundi
iudicia de
Euangelio
& Ecclesia.*

3.

*Prohibe-
tur prius-
ta maledi-
centia &*

est iam quacunq; ratione linguæ operibus proximus offenditur, hoc Deus prohibet, siue illud fiat per falsos doctores, peruersa doctrina & blasphemijs: siue per iniquos testes & iudices, falso iudicio: siue extra forum, mendacijs & linguæ virulentia. Hucq; inprimis pertinet detestabile illud viriû detractiois siue calumniæ, quæ diabolus penitus nobis in seuit & inspirauit, de quo perquam multa verba faciendæ forent. Est enim hæc quædam perniciofa & communis calamitas, vt quiuis mala de proximo, quàm bona audire malit. Et quanq; ipsi tam sumus mali, vt si quis mali quid de nobis referat, ferre id non possimus, sed quiuis optaret, vt nemo nõ optima & aurea quæq; de se prædicaret: audire tamē non possumus, vt & de alijs optima prædicentur. Quare ad deuitandum hoc vitium discamus, nemini videlicet concessum esse, proximum suum propalàm iudicare & obiurgare, tametsi eundem peccantem videret, nisi prius iudicandi & puniendi potestatem conceditam acceperit. Multo enim hæc duo seiuncta sunt discrimine, peccatum iudicare, & peccati esse conscius. Nosse quidem potes peccatum: verum tuum non est idem quoque iudicare. Proximum meum peccantem audire & videre possum: verum, vt eundem quoque traducam apud alios, sua peccata palàm faciendo, in mandatis non habeo. Iudicans ergo alium & condemnans, in maius & grauius delictum pro labor, quàm ille erat obnoxius. Itaq; si alicuius delicti conscius es: nihil aliud facies, quàm vt obstructis ore & auribus sepultum relinquas in pectore, donec iudicis prouincia tibi tradita fuerit, & officium puniendi commissum.

Iam illi dicuntur obtrectatores, seu quadruplatores, qui non contenti sunt, se alienorum delictorū esse conscios, verum iudicandi quoq; partes sibi sumunt, atq; vbi quippiã de alio rescuerint, in omnes id diffundunt

*in rebus
dubijs ca-
lumnia.*

*Philantia.
Inuidis ob-
sonium esse
maledicta.*

*Aliena de-
lictate gen-
da esse in-
ter homi-
nes, & arte
sananda.*

*Obtrecta-
tores qui
dicantur.
Sola nati-*

*ra maleuo-
lentia msl-
tos impellit
ad maledi-
cendum.*

*Temere su-
dicantes ar-
rogare sibi
diuinum
officium.*

*Etiam ve-
ra & ma-
nifesta con-
uicta, qua
erumpunt,
vel ex na-
surapraus-
tate, vel ex
morbo ani-
mi, probi-
beri.*

*Quid fal-
sum loqui
testimoni-
is 178.*

angulos passim deferentes, semet voluptuose trillantes & perfricantes, alterius fordes mouendo, quemadmodum lutulenta fus in suo cæno se volutat, & rostrum fœdè immergit. Et hoc nihil aliud est, quàm Deo in iudicium & officium eius procaciter irrumperere, ac iudicio omnium acerbissimo condemnare atque punire. Neq; enim vllus iudex quempiam grauiore potest punire supplicio, quàm si dixerit: Hic fur est, hic homicida est, proditor est, &c. Quare quicumq; tantum sibi sumserit audaciæ, vt nō vereatur de proximo quiduis petulanter euomere; ille tantū sibi sumit potestatis, quantū Cæsar & omnes magistratus sibi vendicant. Nā quanq̃ gladij potestatem nō vsurpes, tua tamē maledica, mordaci & virulenta lingua vteris, qua bacchanum in proximum eius famæ perpetuas maculas inuris.

Eam ob rem Deus prohibet, ne quis alterum maledico dente carpat, aut alteri probrosè detrahat, etiam si reus sit ille, & hic rem probè compertam habeat: multò minùs verò, quando rei ipsius ignarus, et aliorum tantum relatu quid accepit. Dices autem: Cur verò reticerem, cum verum esse certus sim? Respondeo. Cur non defers eum ad legitimum iudicem? Sed, inquis, hoc ipsum certo testimonio non possum euincere, vnde periculum est, ne falsò intentata calumniæ pœnas incuriam. Hinc illa lachrima, hoc illud est, quod pertimescis. Quòd si non tantum tibi fides, et coram ordinatis personis rem transigas atq; respondeas; vide, vt os tuum etiam priuatim compelas digito. Sin autem conscius es: tibi scias, non alteri. Vt enim latius sparseris, etsi verum fuerit: non nisi impudenter mendax eris, cum verum id esse euincere nō queas, ad hæc sceleratum nebulonem & sycophantam agis. Nemo enim per calumniam suo nomine aut ma fraudandus est, nisi antè propalam damnatus iudicis sententia ea dispoliatus est. Proinde, falsum lo-

testimonium, omne illud loqui dicitur, quod aliquem fecisse, aperte, & quemadmodum decet, non possumus euincere.

Quocirca quidquid sufficienti testimonio nondum satis manifestum est, hoc nemini reuelandum est, aut pro vero referendum. Et in summa, quidquid occultum & arcanum est, hoc in occulto finendum est, aut occulte, quemadmodum audiemus, redarguendum. Quare ubi cunquo in detractorem incideris, alterius dicta ac facta contumeliose deferentem, ac petulanter in quempiam debacchantem: audacter huic in os obstitte, ut pudore suffundatur. Ita futurum est, ut crebro quis os suum obstruat, qui alioqui miserum aliquem in ora hominum pessifera detractioe diffunderet, eas notas ac maculas in iustus, quas agrè aut nunquam possis eluere. Præclari enim nominis ac integræ famæ testimonium citò alicui eripitur: sed semel ereptum, non perinde facile recuperatur.

Ita vides in vniuersum interdictum esse, mali quippiam loqui de proximo, exceptis tamen magistratibus, concionatoribus, & parentibus, ut hoc præceptum ita intelligatur, ne vitia impunita maneant. Iam quemadmodum Quinto præcepto neminem iubemur lædere, excepto tamen carnifice, qui ex officio nemini commodat, sed irrogatis supplicijs officit omnibus, neque tamen præceptum Dei transgreditur, propterea, quòd Deus huius officij procurationem sua gratia cõstituerit, nam poenarum irrogationem suæ voluntati reseruauit, ut in præcepto primo minatur: Ita quoque quanquam nemo, quantum ad propriam personam attinet, alium iudicare neque damnare debeat: tamen ubi hoc nõ faciunt ij, quibus hoc mandatũ est, equidem ij non minus peccant ob negligentiam, quàm illi qui extra officium hoc iniussi faciunt. Hic enim exigit necessitas, ut de vitijs sermo habeatur, ut accusentur,

*Non solum peccare se-
stantes &
criminan-
tes de alijs,
sed etiam
auditores.*

*Judicia nõ
sunt prohibi-
ta, sed
mandata.*

*Ministeri-
um Euan-
gelij seu of-
ficium con-
cionatoris.*

*Iudicia
magistra-
tuum, seu
officium
iudicum &
parentum.*

*Vituperatio
quæ sit
sanandi
aut aliorum
admonen-
dorum
causa.*

*De frater-
na admo-
nitione.*

*Exemplum
æconomæ
cum.*

deferantur, in iudicio perquirantur, & testimonio comprobentur. Neq; secus agitur, quàm cum mndico, qui nonnunquam ægroti, quem curandum suscepit, loca arcana contueri & contrectare necessitate cogitur. Ita quoq; magistratus, parentes, fratres atq; sorores, tum qui amici sunt inter se, hoc mutuo obstringunt officio, vt, vbi vtile fuerit ac necessarium, alter alteri vicissim reprehendat vitia.

Cæterum hæc recta esset ratio obiurgandi vitia, si ordinem præscriptum in Euangelio obseruaremus, vbi Christus inquit: Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripue eum, inter te & ipsum solum. Vides hic præclaram doctrinam tibi propositã, qua linguam gubernabis, quæ etiam diligenter animaduertenda est, contra perniciosum detrahendi abusum & vitium. Ad huius itaque doctrinæ amissim tuam vitam institue, ne tam citò proximi tui famam in vulgus efferas, eumque scèdè ac turpiter trudas, sed occultè compias ac moneas, vt mutata vita resipiscat. Similiter alium quoque aliquid tibi susurrantem, aut deferentem, quid hic aut alter flagitiosè designauerit, doce facere, vt eat, illumque ipsum corripiat, si viderit, sin minus, vt os a detractione clausum teneat.

Hoc etiam discere potes, ex quotidiana rei familiaris procuratione. Ita enim agere solet paterfamilias, videns seruum suum cessare, aut suo non fungentem gnauiter officio, ipse per se eundem obiurgat & admonet officij. Verùm si tam vecors esset & amens animi, vt relicto domi compressis (quod aiunt) manibus, desidente seruo, in forum progressus, seruilem locotiam vicinis conquereretur, haud dubiè ab ipsè audire cogeretur: Quid verò hoc nostra interest, o caput mutis modis ridiculū, cur illi ipsi ista nō exprobras? Eodem ad hunc quidè modum fraternè ageres, vt emendarer vitia, & proximi tui fama maneret salua atq; integra. Sicut etiam Christus ipse eodè loco testatur, inquit:

Si te audierit, animam fratris tui lucratus es. Ita quidem magni ac memorabilis operis author extitisses. Aut tu fortè rem leuiculam esse existimas, fratrem lucrifacere? Sine verò omnes monachos ac sacros ordines ad vnum in vnam massam conflatos prodire, num tantam sibi laudem vendicare possint, se suis operibus vel vnum lucratos esse fraterculum.

Eodem loco Christus docet vterius: Si autem te non audierit, adunge tibi adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: Ita vt semper res ipsa cum eo transigatur, cuius maxime interest, ne quid prorsus absenti maledicè detrahatur. Porro, si hæc omnia ad emendandum fratrem paruerunt valida aut efficacia: deser hæc omnia pro palam iudicanda Ecclesiæ, siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus. Neq; enim hic solus causam agis, sed habes tuos illos testes tibi coniunctos, accusationem tuam comprobantes, cui innixus iudex intrepidè iudicare & pœnam irrogare potest. Ac tum quidem legitimo iure ac ordine eò perueniri potest, vt malorum improbitas aut coëreatur, aut in melius emendetur. At qui quando alius passim detractionibus infamatus, passim per omnes vrbis angulos traducitur, tantùm q; sordes commouentur: nemo emendatur, ac deinceps vbi res comprobanda erit testimonio, quisq; à se dictū esse pernegat. Quapropter rectissimè cum hisce detractoribus ageretur, vt grauissimas intemperantis linguæ pœnas luentes, omnem maledicendi & obrectandi voluptatem amitterent, vt alij inde exemplum sumentes, linguæ virulentiam dediscerent. Si hæc fierent à te, in rem proximi, aut veritatis amore faceres: clandestinis ac furtiuis calumnijs rem non ageres, neq; diem & solem lucifugæ initar vitares.

Hæc omnia hæctenus de occultis peccatis dicta sūt. Caterùm vbi peccatum planè manifestum est, vt neq;

Ordo iudiciorum à Christophoro scriptus.

Infligito manifeste

*abstinen-
dum à con-
suetudine
scelerati.*

*Corrigendi
morbi, qui
vel parium
vel confir-
mant lin-
gua petu-
lantiam.*

*Virtutes
vel opera
huius pra-
cepti.*

*Similitudo
sumta à
structura
membro-
rum huma-
ni corporis.*

iudici neq; cuiquā obscurum sit: tunc sine omni peccato illius commercium vitare, eumq; missum facere potes, vt cum, qui se vltro exposuerit dedecori. Vbi enim res manifestè liquet omnibus, ibi neque obtrectationi, neque falso iudicio, neque improbis testibus locus relinquatur. Veluti cum hodie Romanum Pontificem, tanquam Antichristum falsæ doctrinae coarguimus, quam editis in lucem libris passim diuulgauit, & per totum orbem infinitarum animarum exitio proclamata disseminauit. Vbi enim peccatum manifestum est: ibi non iniuria & pœna manifesta illud conquitur, vt quiuis exemplis monitus illud cauere possit.

Ita iam huius præcepti summam & communem intellectum paucis explicatum habemus, ne quis suo proximo, æquè amico atq; inimico linguæ maledicæ petulantia noceat, ne de malè de eo loquatur, siue verum illud, siue confictum, cum neque ex mandato loquatur, neque in vsum aut ædificationem proximi: Sed ita sua lingua vtatur, vt eius patrocinium profit æferat æquè omnibus, de vniuersis ac item singulis honorificam mentionē faciendo, vt illorum peccata atq; defectus officiosè contegat, amicè excuset, suoq; ipsius honore amanter exornet. Ad quod hac potissimum causa prouocandi essemus, quam Christus ipse indicat in Euangelio, quaq; quodam quasi compendio, omnia præcepta erga proximum obseruanda comprehensa voluit, inquit: Quidquid volueritis, vt faciant vobis homines, hoc etiam facite illis.

Quinetiam natura ipsa in proprio quæque corpore hoc docet, quemadmodum Paulus 1. Cor. 12. inquit: Membra corporis, quæ videntur infirmiora esse, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora esse, membra corporis, his honorem abundantiorē circundamus, & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorē honestatem habent. Faciem, oculos, nares, os nem-

contegat, neque enim egent, vt velentur, vt quæ per se membra sunt honestissima omnium, quæ habemus. Cæterum infirmissima quæque, quorum nos pudet, si conspicerentur, illa omni studio conteguntur, atq; hic quidem manus, oculi, vnà cum vniuerso corpore in hisce tegendis & velandis occupati sunt. Non secus nobis quoq; inter nos faciendum est, vt quidquid in proximo nostro parum fuerit honorificum & infirmum, hoc accuratè exornemus, ac omnibus viribus eius honori tuendo seruiamus, opitulemur, eius famam amplio- rem faciamus, & contra, quidquid illi possit aut ignominie aut dedecori esse, studiosè propulsemus. Estq; præcipuè hæc præclara virtus & illustris, qui omnia, quæcunq; de proximo dicta audierit (si non manifesta fuerint flagitia) in optimam partem interpretari nouerit, aut æqui boniq; consulere, contra linguas venenatas atq; pestiferas, quibus vnice studio est, vt si quid expiscentur & arripiant, quod in proximo reprehendere queant, illud pessimè interpretentur, aut malitiosè peruertant: quemadmodum iam omnium maxime Dei verbo, eiusq; doctoribus solet contingere. Sunt itaq; in hoc præcepto valde multa bona opera, quæ & Deo summè placent, & abundè multum benedictionis & bonorum secum apportant, si modò ea per- dita huius mundi cæcitas, & falsi illi sanctuli agnosce- re vellent. Neq; enim quidquam est in toto h. m. n. e, quod longè lateq; perinde plus bonorum, ac iidè plus malorum, æquè cum in spiritualibus, tum in munda- nis negocijs operari potest, atque lingua, quanquam omnium membrorum, & minimum sit & inuaidissi- mum.

PRÆCEPTVM IX. & X.

Non concupisces domum proximi tui,
Nec desiderabis vxorem eius, non seruum,

non

*Virtus om-
nium pul-
cherrima
& vicina
Veritati
candor.*

Lingua.

non ancillam, non bouem, non asinum, neque
omnia, quæ illius sunt.

*Cur postrema duo
præcepta
tradita.*

*Consuetudines &
opiniones
populi Iu-
dæici.*

*Interpre-
tatio huius
præcepti.*

HÆc duo posteriora præcepta Iudæis peculiari-
ter data sunt: quanquam ad nos quoque nonnulla
ex parte pertineant. Neque enim de praua car-
nis libidine aut furto illa interpretantur aut intelli-
gunt, quæ supra abundè interdicta sunt. Putabant quo-
que, alia omnia sanctè se seruasse, si externè fecissent,
aut non fecissent opera. Et eam ob rem Deus hæc duo
alijs præceptis adiecit, ut hæc quoque pro peccatis adhi-
mentur, Vxorem aut rem proximi concupiscere, aut a-
liquo pacto pro ea potiunda conari. Et hoc eam ob
causam potissimum, cum in Iudaismo serui & ancillæ,
non ut nunc erant liberi, ut huic aut illi mercede con-
ducti pro suo arbitratu, quam diu libuisset, seruiissent
sed domino erant propriè mancipati, unà cum corpo-
re & rebus omnibus, quemadmodum pecora, & reli-
qua substantia. Ad hæc ea quoque potestas in vxorem
suam cuique erat libera, ut illam dato libello repudi-
are se posset dimittere, ac aliam ducere. Iam in hoc vicis-
sim inter se periclitabantur, ne quis alterius vxoris cu-
pidus, sumpta alicubi occasione, & suæ repudium re-
nunciaret, & alteri suam ereptam ipse aliquo modo &
prætextu ficto consequeretur. Iam hoc apud Iudæos
non habebatur dedecorosum, multò minùs, quam
quod apud nos iam cum mancipijs agitur, quando pa-
ter familiæ seruum aut ancillam è seruitio repudiat,
aut alius alium alio quouis modo suis ministris priuat.

Proinde hæc præcepta ita, in quæ, interpretati sunt,
& rectè quidem (tamen & latius aliquantò pateant)
ne quis cogitaret, vel in animum induceret, rem alte-
rius, nempe, vxorem, familiam, domum, agros, præda,
pecora sibi vendicare, etiamsi ea res cum aliquo hone-
statis prætextu fieri possit, neque tamen citra damnum

proxi-

proximi. Suprà enim præcepto septimo illud interd-
ctum est vitium, quo aliena bona alteri eripiuntur, &
per vim possidentur, id quod nullo iure fieri potest. Hic
verò ea quoq; animi prauitas & versutia interdicta est,
ne quid proximo persuasione aliqua è manibus aufe-
ramus, etiam si coram mundo illud honestè fieri possit,
ne quis exprobrare tibi queat, te per vim & iniuriam id
esse consecutum. Ita enim natura comparatum est, vt
nemo tantum faueat alteri, quantum sibi, & quisque
quantum potest, tantum ad se per fas atq; nefas rapiat,
non valdè sollicitus, quid relinquatur alteri. Ad hæc
probi etiam haberi volumus, eamq; animi versutiam
atq; improbitatem pulcherrimè ornare atq; tegere nõ-
uimus, diu noctuq; tam ingeniosas technas atq; im-
posturas inquirimus atque fingimus (quemadmodum
quotidie iam acutissimè excogitantur & inueniuntur)
quasi è iure ac legibus petitas. Neq; veremur, ijs fredi
decipulis è iure falso citatis, ferociter & superbè omni-
bus obsistere: neq; improbitatem aut nequitiam hæc,
sed industriam ac prouidentiam nominari volumus.
His omnibus suffragantur & opitulantur quoq; Iuris-
periti atq; legum doctores, qui, si qua spes improbi-
tati affulserit, ius per vim torquent ac trahunt, pro-
ut causæ seruire posse videtur, verbula in commodum
suum excerpentes, posthabita & æquitate, & proximi
necessitate. Atq; vt in summa dicam, qui hæc in re o-
mnium fuerit ingeniosissimus & exercitatissimus, huic
iura omnium fortissimè suffragantur, vt & inquit i-
psi: Vigilantibus iura subueiunt.

*Iurispræ-
dientia &
legum abu-
sus.*

Quare postremum hoc præceptum non improbis
in mundo nebulonib. conditum est, sed ijs, qui volunt
esse vita inculpatissima, qui laudari cupiunt, & videri
longè omnium optimi & integerrimi, vt qui aduersus
priora præcepta nihil prorsus deliquerint. Quales præ-

*Hæc postre-
ma præce-
pta non per-
tinent ad
disciplinã,*

cipue

*sed ad su-
periores
& sum legu.*

*Peccata pr-
gnantia
cum hoc
praecepto.
Iniusta cu-
piditate ho-
nestas cau-
sas exerce-
re.*

*Exempla
in familijs
& impe-
rijs.*

*Honestas
appellatio
praeexistit
& furs &
simulatus
contracti-
bus.*

cipue Iudæi esse contendebant, & nunc multi adhuc magni Proceres, nobiles & Principes. Etenim alia illa communis turba & sex popularis, ad locum multo inferiorem, nempe, præceptum septimum releganda est, ut cui non nimium curæ est, qua laude aut integritate sua bona sibi parauerit.

Iam hæc potissimum in his negocijs vsu venire solent, quæ in contentionem forensis perducta sunt, quibus decretum est, proximo à nonnulla parte bonorum excusso aliquid eripere. Veluti exempli gratia, cum de pingui atq; opulenta aliqua hæreditate contentio est, aut si quando aliæ res magnæ in medium vocantur. Hic quisque ad tuendam suæ causæ æquitatem adducit, quidquid vsquam vel speciem iusti obtinet, quod tanto verborum apparatu exornat, ut illi suffragari cogatur, eoq; titulo erepta bona retinet, ut nemo posthac ijs de rebus, cum eo pedem (quod dicitur) conferre audeat. Præterea, si quis aut arci, aut ciuitati, aut comitatui, aut alioqui rei magnæ adiectum oculum, ac tantum largitionibus, vel per amicos, vel quavis ratione alia efficere potest, ut alio inde pulso sibi adiudicetur possessio, eademq; ad hæc literis & sigillis confirmetur, ut titulo principali & honeste acquisita esse dicatur.

Similiter quoque in vulgaribus illis & publicis commercijs & contractibus, ubi alter alteri è manibus aliquid prompta quadam astutia eripit, ut alteri illi tanquam lupo hianti discedendum sit: aut alioqui alterum iniqua contractione vrget & obruit, nonnulla spe lucri aut emolumenti ad se redituri conspecta, qua alter ille aut pressus necessitate, aut æris alieni magnitudine victus, sine dispendio obtinere aut aliquid non potest, ut dimidium, aut etiam amplius dimidium inuenerit & lucrifecerit. Neq; tamen hoc inique partum aut vi ereptum, verum iustus contractus dicitur esse. Hoc non est aliud, quam quod dicitur: Partis est

qui prior ad dandum est. Et quisq; sui emolumentum rationem habeat, foroq; utatur, non admodum sollicitus, quid proximus habeat. Et quis velit esse tam solers ac perspicax, ut omnes defraudandi ac imponendi rationes ac vias excogitaret, quibus honesta quadam specie aliquid insidiosè eripientes alteri, nobis vendicamus? Quod tamè mundi iudicio, ut iniquè actum aut inhonestum non existimatur, neq; legibus vindicatur: sed neq; videt quisquam ita proximum opprimi, eidemq; eripi, quo citra singulare dispendium carere non potest: cum tamen pro certo constet, esse neminem, qui hac sibi ab alio fieri velit, aut æquo animo sustineat, ut facile appareat, eiusmodi prætextus & effugia mala esse & improba.

Ad hunc quoq; modum apud antiquos agebatur in re vxoria, vbi tales technas cominisciebantur, ad lubricante & arridente alicuius oculis alterius coniuge, ut per se aut alios (velut multiplices erant harum fraudum fruendarum viæ) tantum efficeret, ut maritus cum vxore simulatè susciperet, aut illa marito aduersaretur, neq; in omnibus eius voluntati esset morigera, ita, ut repudiatam cogere à sese dimittere, ac alteri concedere. Hic abducendarum vxorum mos haud dubiè apud Iudeos frequens fuit & vitatus: quemadmodum in Evangelio quoq; de Herode legitur, qui vxorem fratris sui adhuc viui sibi ducebat, qui tamen alioqui vir iustus & integer vitæ haberi contendebat, sicut Marcus illi quoque tert testimonium. Cæterum eiusmodi exempla spero apud nos locum non habitura, cum in nouo testamento legibus intercepta sit & antiquata repudiandi licentia: nisi fortasse quispiam alteri sponsam egregiè dotatam, quadam versipelli vafricie è faucibus præriperet. Porro autem, ut alter alteri seruos aut ancillas abalienet, aut alioqui blandis verbis persuasus abducatur, equidè apud mostrates non est rarum aut insolens.

*Prætextus
divortio-
rum apud
Iudeos &
gentes.*

*Herodes
exemplum.*

i am

*Pœna tali-
um impo-
situram
& fraudū.*

Iam quocunque modo hic dolus malus fieri potest sciendam est, Deum nolle pati, vt tu aliquid detrahas proximo, quod suum est, vt ille egeat, tuq; tuæ seruitutis auaritiæ, etsi illud non contradicente mundo honorifice retinere posses. Est enim occulta quædam & insidiosa lycophantia, qua (quemadmodum dicitur) sic cum fecisti proximo, ne animaduerti ac deprehendi possit. Nam tametsi perinde te geras, quasi nemini feceris iniuriam: plus iusto tamen onerosus existis proximo. Etsi neq; furti neq; fraudis insimulandus es, certum tamen est, te rem proximi concupisse, hoc est pro ea consequenda laborasse, præter voluntatem eius abalienasse, eidemq; quod diuina liberalitate consecutus est, inuidiosè non fauisse. Et quanquam neque iudex, neque quisquam alius tibi id audeat eripere vicissim; neq; tamen Deus iridem eo te pacatè frui permittet. Ipse enim fraudulentum peccus, & mundi huius uasritiem acutè perspicit, quæ ubi vel lati digressu libertatem atq; licentiam consecuta fuerit, mox omnimodum excedit, ac deniq; in apertam vim atq; iniuriam prorumpit.

*Communis
intellectus
huius do-
ctrina.*

*Hæc lex
iure com-
lectitur,*

*& affectus
natos, &
causam vi-
olentet mor-
um natu-
re.*

Huius ergo præcepti communis intellectus est. Primum, vt hoc cautum sit, ne damnum proximi debeat remus, neq; ad id adiutores simus, vel re, vel consilio causam nocendi proximo suppeditantes, verum quicquid habuerit, candidè faueamus, sinamulq; hæc, vt omnibus officijs promouentes, ab iniuria quæque res, suas defendamus, quemadmodum cupimus idem ab alio nobis fieri & contingere. Ita, vt præceptum hoc, ad inuidiam & foedam insatiabilem habendi cupidinem respiciat, quo Deus causam atq; adeo ipsam radicem funditus euulsam auferat è medio, vnde omnes proximo nocendi viæ ac rationes prolulant. Vnde illud quoq; hisce verbis expressè & significanter extulit: Non desiderabis, &c. Cordis enim po-

ritate

ritatem cum primis quæritat, tametsi eandem plenè, quoad in humanis agemus, nunquam consequemur: Ita vt hoc præceptum cum cæteris omnibus facilè præceptum inaneat, quod citra intermissionem nos accuset, iudicetq; quàm probi coram DEO simus.

CONCLUSIO DECALOGI.

IAM ergo explanata, utcunque habemus Decem præcepta, potiorè diuinæ doctrinæ summam indicantia, quid nobis faciendum sit, vt tota vita nostra Deo probetur & placeat. Præterea fontem ipsum ac scaturiginem, ex qua ebulliant, & in quam redeant vicissim omnia, quæcunque bonorum operum nomina censenda sunt, ita, vt extra decem præcepta nullum bonum opus, quod quidè Deo placere possit, esse existimandum sit, quamlibet tandem coram mundo aut bonum aut magnum, aut speciosum esse videatur. Si ne iam vicissim videamus, quid nostri magni illi heroës sanctitate spectabiles iactare possint, de spiritualibus suis & difficilissimis operibus, quæ ipsi vltro excogitarunt, sibiq; facienda proposuerunt, & hæc à Deo præcepta missa faciunt, quasi leuiora & viliora, aut iam dudum præstita essent.

Ego equidem in ea sum sententia, cuius abunde hinc præscriptum esse, quod efficiat, *ἵνα οὐ τις δύναται χεῖρον ἔχειν ὑμῖν*, nempe, vt hæc diligenter seruaremus, mansuetudinem, patientiam, & amicum erga inimicos animum, castitatem, commodandi promptitudinem, atque id genus alia, quæ his virtutibus annexa sunt. Verùm eiusmodi opera, nihil splendoris & auctoritatis coram mundo habent. Neque enim rara & noua sunt, & fastu turgida, certis temporibus, locis, personis, ritibus, habitibus, destinata, sed communia, præterita, & domestica, quæ vicinus erga vicinum exercere potest, eam ob rem nullius sunt auctoritatis & precij.

*Decalogus
summa do-
ctrina o-
mnium
virtutum.*

*Hypocrita
maioribus
titulis or-
nant hu-
manos vi-
tus, quàm
legem di-
uinam.*

Hh

Porro

Porro autem illa alia hominum & ora & oculos se conuertunt, quæ ipsi quoque sumtuosissimis ceremonijs, magnis impensis, regijs ædificijs prouehunt atq; ita exornant, vt omnia summe niteant ac splendiant. Ibi thura incenduntur ac thymiamata, ibi pullatur & cantillatur, planèq; omnia concentu perstrepani. Alibi incenduntur cerei, vt præ his alia neque uide neque audiri queant. Nam quod sacrificus quispiam picturata auro casula amictus conspicitur, aut laicus quispiam per totum diem flexis innititur genibus in Ecclesia, secum nescio quid murmurans: hoc uero opus speciosum & præclarum dicitur, quod à nemine sufficiente laudari potest. Cæterum quod misera aliqua puellula infanti in cunis posito sedulo seruit, ac fideliter, quod illi demandatum est, facit: illud uero multo magis precij habendum est. Quid enim aliud uentrosi monachi, & lasciuæ ac prurientes libidine moniales in monasterijs suis quærirant?

*Pharisæicus error
inanis fiducia monasticorum cultuum.
Deliramentum perfectionum monasticarum.*

Vide uero, an non hæc detestabilis quædam sit illorum desperatorum hominum præsumptio, qua sibi tantum sumunt, vt audeant sublimiorem uitam & ordinem inuenire, quam decem præcepta docent, affirmantes, vt dictum est, uitam esse simplicem ac leuiculam, tantumque uulgò obseruandam & lectandam, suam uero sanctis & perfectis conuenientem & propositam. Neque uident calamitosi illi & talpis longè cæciores homines, nullum hominem eò rem deducere posse, vt vel vni præceptorum perfectè satisfaciatur, ut satisfaciendum est, sed subuenire nobis necesse sit sicut audiemus, & fidem & orationem, qua præceptorum seruandorum vim atque uirtutem queramus ac precemur, indefinenterq; accipiamus. Quapropter eorum iactantia non est alia, quam si iactarem & dicerem: Equidem neque grossum habeo, quem debitoribus

bus meis numerem, decem tamen aureos per facile
exoluant.

Hæc propterea hoc diligentius dico & inculco i-
dentidem, ut tandem à miserando illo abusu, qui usq;
aleò inualuit actis profundissimè radicibus, & adhuc
adhæret omnibus, liberemur, & assuescamus, ex omni-
bus totius orbis ordinibus huc ratùm intentos habe-
re oculos, deq; his esse solliciti. Nullo enim vnquam
tempore vllam doctrinam aut vitæ ordines inuenie-
mus, quæ decem præceptis aut pares sint, aut confe-
rendi: cum ita sint sublimia, ut ea nullus homo vnquam
suis viribus assequi queat. Et qui eadem assecutus fue-
rit, celestis & angelicus homo perhibendus est, longè
lateq; omnem mundi sanctitatem excedens. Tantùm
vide, ut ea tibi proponas, tuiq; in ijs ipsis periculum
non legatiter facias, omnes virium tuarum neruos in-
tendens & exerens: ac illico senties, tantum tibi su-
peresse negocij, ut superuacaneum existimaueris, alia
sanctitatis aut præstantioris vitæ opera ambitiosè cu-
rare atq; querere. Et hæc de Prima parte, cum ad mo-
nendum, tùm docendum dicta sufficiant. Ut tamen
aptius ei rei finis imponatur, illa nobis verba hic repe-
tenda sunt, quæ suprâ quoq; in Primo præcepto ex-
planauimus, ut discamus, quantum operis Deus im-
pendi velit Decem præceptis probè perdiscendis, in-
culcandis & exercendis.

Ego sum Dominus DEVS tuus fortis ze-
lotes, visitans iniquitatem patrum in filios,
in tertiam & quartam generationem, qui me
oderunt, Et faciens misericordiam in millia
his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta
mea.

HÆc appendix quanquam, ut suprâ audiui-
mus, sub initium primo præcepto annexa est: omni-

*Detestanda
infantia
fugientium,
posse legi
Dei satisfac-
fieri.*

*Hæc ap-
pendix in-
telligatur*

*addita tota
Decalogo.*

*Commina-
tiones &
promissio-
nes.*

Pœna.

Pramia.

*Opera ca-
terorum
præceptorū
ita place-
re, cum
precedunt
opera pri-
mi præce-
pti.*

*Primi
præcepti
simplex*

um tamen præceptorum gratia positum esse, negare non possumus, ut quæ coniunctim omnia huc referenda & dirigenda sint. Quare dixi, hæc quoque iure tuti proponenda, & identidem occinenda esse, ut dilecti & tenaciter retineat, quod certum nobis fiat, quare a huiusmodi præceptorum obseruationem & adigendum & impellendi essemus. Neque aliter hæc verba intueri debent, quam si ad vnumquodque singillatim adiecta sint, ita ut in his & per hæc proficiantur omnia. Iam (ut prædictum est) hæc verba vno quasi fasce, & terribiles minas, & amicam promissionem, in se complectuntur, ut nos partim & terreant & admoneant partim amanter prouocent & pelliciant, ut eius verba, perinde, ut diuinam quandam seueritatem, arripiamus ac magnificiamus: quandoquidem ipse hoc taciturnum non præterit, quanti sua verba faciat, aut à nobis fieri velit, tum quam seuerè eadem tueri decreuerit, ne periret, quod acerbissimis supplicijs terribiliter exercitaturus sit omnes eos, qui sua præcepta contempserint & violauerint: Et vicissim, quam largiter remunerari benefacere, & omnia bona largiri velit ijs, qui magis ea faciunt, & libenter iuxta præscriptum eorum viuunt & agunt. Quare hoc à nobis exigit, ut omnino tali proficiantur pectore, quod Deum tantummodo timeat, eum vnice in oculis habeat, quodque hoc metu inductum omnia illa accuratè caueat, quæ eius voluntati repugnare videntur, ne Deum ad iracundiam prouocet: & contra quod illi vnice fidat, quodque eius gratiam faciat omnia, quæcunque animo ei gratata esse intelligit, quandoquidem tam amicam paternum erga nos animum præ se fert, nobisque omnibus vltro offert omnes totius in exhaustæ gratiæ ac benedictionis diuitias.

Et hæc quoque primi ac præcipui præcepti, ex quæ cætera omnia manant & ebulliunt, sententia est, & vera ac genuina interpretatio, ita, ut hoc verbum (no-
habe

habebis Deos alienos) nihil aliud simplicissimè expo-
situm in se complectatur, quàm hoc ipsum, quod hic
enigatur, nempe: Tu me velut vnicum & verum Deum
tuum metuas, me ames, tuam fiduciam in me solum
reicias, volo. Vbi enim eiusmodi erga Deum cor ere-
ctum est: hoc & præsens & reliqua præcepta omnia ad
vnum compleuit. Contra quicumq; aliud in cœlis aut
in terra pertimescit & amat: neq; hoc, neq; alia vlla
seruabit. Ita tota scriptura passim hoc vnum præ-
ceptum docuit, & subinde inculcauit, neque non o-
mnia ad hæc duo, nempe, timorem Dei & fiduciam,
recolit. Cum primis verò Propheta David nihil aliud
venè per omnes Psalmos docet, velut cùm inquit: Be-
neplacitum est Domino super timentes eum, & in eis,
qui sperant super misericordia eius. Quasi totum præ-
ceptum vnicò versiculo explicatum esset, eiusque hæc
summa foret: illi Deo summè placent, quibus non sunt
dij alieni.

Ad eum modum Primum præceptum lucere debet,
leg; te splendorem emittere, vt alijs omnibus lucem
præbeat. Quamobrem hæc verba per omnia præcepta
penetrare debent, veluti ligneus in sortis circulus, vt
in eum cum principio copuleat, & omnia vno quasi fasce
complectantur, vt subinde reperantur animo, ne me-
moriam excidant, nempe, in Secundo præcepto, vt De-
um metuamus, eius nomine non scèdè ac impiè abuta-
mur, ad execrandum, maledicendum, mentiendum, fal-
sè loquendum, aliasq; improbitates & vitia exercenda, verùm
benè & rectè eo vtamur, inuocando, precando, laudan-
do, & gratias agendo, amore ac fiducia Dei incitati,
iuxta Primi præcepti constitutionem. Similiter eo ipso
metu, amore atq; fiducia incitandi sumus, vt eius ver-
bum non contempnim respiciamus, aut delicati fastidia-
mus, sed auidè discamus, libenter audiamus, sacrosan-
ctum, preciosum & honorificum habeamus.

*Et naturalis
interpretatio.*

*Tota scri-
ptura ex-
plicatio pri-
mi præce-
pti, de ti-
more &
fide.
Psalm. 147.*

*Opera po-
sterioris
tabula, ve-
rè sunt cul-
tus, cùm gu-
bernantur
a timore &
fide.*

Ita quoque deinceps per reliqua præcepta, virtutes Primi erga proximum obseruanda, gradus faciendæ sunt, vt parentes, dominos, ac omnes Magistratus honorantes, habeamus in precio, libenter eisdem obediētes obsequamur, non quidem ob illorum, sed diuinæ voluntatis authoritatem. Neq; enim tibi parentes respiciendi sunt, neq; quicquam illis gratificandum ac omittendum: sed eò fac respicias, quidnam rei Deus te exigit, quod fidenter à te postulaturus est. Quare, si negligens fueris, iratum ac sæuum iudicem: si feceris, clementem Patrem experiere. Præterea ne quam proximo tuo iniuriam aut damnum inferas, vel vim facias, neue vlla in re illi incommodes, siue corpus eius, siue coniugem, siue opes, honorum aut ius spectes, veluti omnia hæc ordine sunt mandata: et si ad hæc commodè perpetranda, neque locus tibi d'esset, neque occasio: ad hæc nullius hominis reprehensionem eo nomine incurreres: sed de omnibus benè merearis, omnes officiosè iuues ac promoueas, quacunque ratione & vbiq; potes, tantùm in hoc, vt Deo obedias, hac fiducia, eum ipsum omnia hæc largiter tibi compensaturum. Ita vides, quomodo Primum præceptum caput ac fons sit, vnde reliqua omnia suam trahunt originem, quodq; rursus omnia alia retrò pertrahant se pendentia, vt & finis & principium, vno indissolubili modo colligata & copulata sint.

*Vilissimam
& saluberrimam
esse meditationem
Decalogi.*

Talia, inquam, operæ precium est, vt iuuentuti nunquam non proponantur, monendo incalcentur, & in memoriam assiduè repetendo reuocentur, vt non tantùm fultè ac plagis, quemadmodum pecora ratione expertia, sed etiam in timore ac cultu Dei pia quadam ratione educantur. Quicunq; enim hæc considerant & animi serua quadam cogitatione perpendunt, esse vident licet hæc non humanæ rationis cominenta, sed summæ maiestatis mandata, quæ tanta seueritate contemto

res eorum punire, contra verò factores eorum inæstimabilibus bonitatis suæ diuitijs remunerari velit: illi sponte ad faciendum Dei voluntatem satis erunt propensi. Quare in veteri Testamento non temerè mandatum erat, vt Decem præcepta omnibus inscriberentur parietibus, angulis, & vestibulis: non in hoc, vt tantùm inscripta spectanda circumferrentur, quemadmodum facit Iudæi consueuerant: sed vt citra intermissionem obuersarentur oculis, & memoriæ occurrerent, in omnibus nostris negocijs & actionibus. Sint ergo cuiq; hæc quotidiana exercitia & studia, in omnibus casibus, negotijs & officijs, ac si omnibus insculpta locis legenda occurrerent, quocunq; oculorum aciem flexerit, imò potiùs vbicunq; inceserit, aut pressio vestigio steterit. Ita fiet, vt æquè & domi, & foris, erga vicinos, semper sufficientem causam inueniamus Decem præcepta exercendi, vt nemini ea incumbat necessitas illa procul petendi.

Ex his omnibus iam facilè existimare licet aut videre, quousq; hæc præcepta extollenda, aut quanti tandè facienda sint, præ omnibus & operibus & ordinibus, qui doceri consueuerunt. Hic enim confidenter dicere possumus, vt ad vnum prodeant omnes sapientes, & quotquot sanctimonix titulo superbiunt, num vnum queant opus quamlibet pusillum producere, quod vel extremo horum præceptorum opusculo æquiparandum sit, quod tanta seueritate Deus à suis exigit, & faciendū præcipit, tantā tamq; intolerabilē transgressoribus interminatus iracundiā, & contra factoribus adeo splendidas promissiones pollicitus, se nimirum inexhaustis benedictionis suæ diuitijs tantùm non obruturum eos. Quocirca non iniuria hæc præcepta omnibus alijs doctrinis anteferenda sunt, inq; magno habenda precio, tanquam thesaurus quem à Deo accepimus, omnium preciosissimus.

*Decalogi
doctrina
tam copio-
sa & subli-
mus, &
nunquam
satis per-
spici, nun-
quam ex-
haustiri
possit.*